REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXIV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM | Ára: 300 Ft | 2017. FEBRUÁR

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös jászkun redempcióra utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták régi kiváltságjogaikat. Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

25 éves a Jász Lovas Bandérium *Fotó: Baráth Károly*

TARTALOM

EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL
valki Zytás István magyar királyi főhadnagy visszaemlékezései az 1929 és 1937 közötti jászberényi szolgálati éveire – 3. rész ..... 2-5. oldal
Kihelyezett történelemóra ..... 5. oldal
A jász Donáth ..... 6-9. oldal
Tiltott dohányzás az alsószentgyörgyi utcán – egy cseh nyelvű hetilap közlése (1869) ..... 9. oldal
Jászjákóhalma – Híres mesterségek ..... 9. oldal
Kérjük az 1%-ot ..... 9. oldal
Határjelek a Jászságban ..... 10-12. oldal
Fontos könyv Kunszentmárton történetéből ..... 12-13. oldal
Kárpátaljai tanulmányút és kegyeleti zarándoklat 2016. szeptember 15-18. ..... 13-15. oldal
KÉPES RIPORT
A Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület Kárpátaljai zarándokútjáról ..... 16-17. oldal
A jászok világa Budapesten ..... 18-19. oldal
Márton Lajos és a jászberényi ferencesek ..... 20. oldal
Búcsú Bedőné Bakki Katalin karnagytól (1944–2016) ..... 21. oldal
A juhászattól a vándorserlegekig ..... 22. oldal
JÁSZSÁGI FESTŐK – A „Festők lakomája” ..... 23-24. oldal
Kulturális értékek Jász-Nagykun-Szolnok megyében Tudománynapi konferencia Abádszalókon ..... 24-25. oldal
JÁSZ-KUN KÖZÉLETI ARCKÉPCSARNOK
Aki új életet adott a fának… ..... 26-30. oldal
Németh Gyula nyelvész, turkológusra emlékezünk halálának 40. évfordulója alkalmából ..... 31. oldal
Igazgatók táblájának avatása Jászfényszarun ..... 32-34. oldal
A Jász Lovas Bandérim 25 éves ..... 34-35. oldal
Fodor István Ferenc:
A jászsági oktatás végvárai ..... 36. oldal
Alattyáni Átváltozók a Nemzeti Színházban ..... 36. oldal

EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL
valki Zytás István magyar királyi főhadnagy visszaemlékezései az 1929 és 1937 közötti jászberényi szolgálati éveire
3. rész

„A város és társadalma

Egy igen derék és kedvelt altisztem – Baumgartner Lajos – aki velem maradt egész jászberényi szolgálatom alatt – egy beszélgetésünk alkalmával így jellemzi Jászberényt:

„Kérem, itt még az Úristen is paraszt". Ő maga is – bár régi jászberényi család sarja – jött-mentnek számít, mert őse – a Német Lovagrend egyik adószedőjének a tisztét töltötte be és úgy ragadt itt. Az igazi jászok csak annak a 710 családnak a leszármazottjai, akik redemptusok. Őrzik a földet és fogukhoz verik a garast. Nincs különbség köztük, akár 2, akár 200 holdjuk van is. Összevissza vannak házasodva, rokon az egész város, sőt az egész Jászság. Maguk se tudnak benne eligazodni. Százszámra vannak Bathók, Mizseyek, Pénzesek, Sárköziek, Koncsikok, Oláhok. A családban a legidősebb fiú örökli a földet, a következőt úrnak taníttatják, lesz belőle pap, orvos, tanár vagy tisztviselő, a többi iparos, vagy kereskedői pályára léphet. A lánytestvér pénzt kap, annak más nem jár. Ez a törvény, ezt mindenki tudja, ezt helyesnek tartja, nem akad fenn rajta senki. Igazi urak a jászok között nincsenek. Minden tanult úrnak számító jász is be van oltva paraszt mentalitással és emiatt elütnek az ország hasonló származású és képzettségű embereitől. Vendégszeretőek, szeretnek enni-inni, danázni, kártyázni és ezzel kulturális igényeik ki is vannak merítve… Vidámak, szeretnek heccelődni, humoruk elég vaskos. Egy-egy sikeres csínyen hetekig nevetnek. Meg kell őket szokni és ha ez megtörtént – rokonszenvesnek tűnnek. Jó boraik vannak. Könnyű, ízletes, igazi kvaterkázó, homoki borok. A magyaroktól eltérően lóneveléssel nem foglalkoznak, a boraikra büszkék, annak minősége adja meg gazdáiknak igazi rangját.

Szilveszter egy jászberényi családnál 1930-ban. Az első falikép alatt Zytás István hadnagy áll ***Sárközi Ágnes archívumából***

A nagykátai út két oldalán többezer holdas a neszűri szőlő. Az igazi jászhoz úgy hozzátartozik a szőlő, mint a kalapja. Van is mindegyiknek kisebb-nagyobb darab, ha nem több is, legalább három sor. A szüret a minőség elérése miatt október közepén kezdődik, mikor máshol már régen hordóban a must… Még így is – jó esetben 20 fillért kapnak egy liter borért, míg a gyengébb minőségű 8-10 fillér. Sok szőlősgazda hordóhiány vagy más okból – kénytelen eladni a mustot, amiért egy-két fillérnél alig kap többet. Bizony, ez egy meglehetősen szomorú tény és azt bizonyítja, hogy a külkereskedelem még nem tudott utat törni a külföldi piacokra… Egyáltalán nem viccel az a házigazda, aki arra biztatja vendégeit, hogy bort igyanak, ne szódavizet, mert a szódavíz drágább. E téren nincs is hiba, isznak, mint a kefekötő. A jó mulatság fokmérője az, mikor a vendégeket az asztal alól kell kihúzgálni, a jó boré pedig, mely után másnap nem fáj a deliquens feje, legfeljebb homályos, melyet a Lehelben vagy a Pannóniában egy pohár Dreher sör nyomban eloszlat. Hát ilyenek ezek a jászok.

Csakhogy mi naiv fiatalemberek mindezekkel nem vagyunk tisztában, mindezekről semmit sem tudunk, és a szeszes italokkal sem vagyunk barátságban. A Ludovikán sem pénzünk, sem lehetőségünk nem volt arra, hogy egy-egy pohár sörön vagy boron kívül többet fogyasszunk, és ezt nem is kívántuk. Mindezeket nyilván tudja Streitmann Emil százados is, mikor elhatározza, hogy megviccel bennünket és ezzel szerez a tisztikarnak is egy kis mulatságot. Származása szerint nem jász, de mert benősült az egyik Sárközy famíliába, jászabb lett a legtősgyökere-

Streitmann Emil százados

sebb jásznál is. Október második felében – egy szombati napon meghívja az egész tisztikart ijastu-fiastul – sógorának Sárközy Gyuszinak a szőlőjébe szüretre, mely valahol a porteleki részen van. Sárközy Gyuszi korunkbeli fiatalember. Édesapja korai halála után ő örökölte az egész Sárközy vagyont, ezért nem tanult, hanem gazdálkodik. A szőlő szép nagy, lehet 6-8 hold is, nagy tanyaházzal, oszlopos tornáccal, présházzal, pincével és minden szükséges mellékhelységgel. Kocsikkal vonulunk ki, hogy hánnyal - ki tudja. A hölgyek és az idősebbek hintóval, mi – fiatalok – egy közönséges kincstári szekéren ülünk vagy öten. Igen kényelmetlenül, de ettől eltekintve igen jól érezzük magunkat.

Danázik a sok lány és legény a szőlőtőkék között, amikor megérkezünk. Hordják a puttonyt, préselik a szőlőt, folyik a must. Mi is gyorsan közéjük vegyülünk, hogy helyre tegyük elzötykölődött tagjainkat. Csintalankodunk a lányokkal és a legényekkel, akik vidáman viszonozzák azt. Szép őszi idő van, melegen süt a nap, a csillogó, sárga levelek és kopaszodó tőkék felett úszik az ökörnyál. Fenn, a magasban nagy csapatokban keringenek a vándorútra készülő fecskék. Melegünk van.

Uzsonna tájékán Streitmann betessékel mindannyiunkat a tornácra, ahol a hosszú asztal már terítve vár. Roskadozik az asztal mindenféle finomságtól, csak bor nincs. Miután helyet foglaltunk, Streitmann köszönti a hölgyeket, a megjelent urakat, kettőnket Perch Szilivel, mint a tisztikar legfiatalabb tagjait. S mint látjuk, nincs bor az asztalon, ezért felkér kettőnket, hogy a szokásnak megfelelően a házigazda kíséretében vonuljunk le a pincébe, és ott válasszuk ki azt a bort, amely nekünk a legjobban ízlik és majd az lesz a vendégkoszorúnak felszolgálva. Még örülünk is, mikor lemegyünk Gyuszival a jó hűvös pincébe, ahol két sorban állnak a 150-200 literes hordók.

Itt végül is bepiálnak....(hiányos a szöveg)

Szili, aki mint tudjuk, jól táplált kövérkés fiú - nyomban felborul és már vihetik is a tanyaházba. Én elég szikkadt legény vagyok, sápadt leszek, kóválygok a fejem, de ha kissé bizonytalanul is, járni mégis tudok. Az uzsonna kimondottan jólesik, mely után nyomban visszamegyek szüretelni, ami teljesen helyrehoz. A szürkület beállta után, mikor a szőlőmunkások már távoztak, kezdődik a vacsora. Ez a második alkalom, hogy birkapaprikással találkozom. Egyszer, 1924 őszén úgy kikészített, hogy majdnem beteg lettem. Ezúttal is csak három szemet szedek ki a tányéromra, melyet nagy üggyel bajjal tudok az asztal alá ügyeskedni – a tanyasi kutyák számára. Szili még kornyadozik, de a továbbiakban már nem is lenne semmi baj, ha nem lenne jelen. Ez a nem is tudom, minek nevezzem – Streitmann Emil – a vacsora alatt beőrültség. Azon kívül, hogy cudarul fáj a fejem és úgy érzem, hogy cserzett bőrből van a gyomrom, nincs különösebb bajom. Sétálok a jó, hűvös tanyaudvaron, miközben a többiek a tanyaházban szerte-széjjel pihennek. Szerencsére ott vannak az asszonyok, akik dühösen szorgalmazzák az indulást, ami - ha nehezen is - de egyszer csak bekövetkezik. Sűrű sötétségben érkezünk be a laktanyai szállásunkra és igen gyenge állapotban, mikor is megfogadjuk, hogy

Supé a laktanya kistermében. A képen balról jobbra: Uhlaryk Albinné, Zytás István, Bathó Ferenc, Tornyos Lajosné, Éltető Gábor, Uhlaryk Edit, Uhlaryk Albin

hozat egy hülznis dobozt – a tetején 3 köralakú nyílással, melynek mindegyikében egy vizespohár áll. Ezeket megtölti borral és elkezd szónokolni: élteti a Kormányzót, - megiszik egy pohár bort, felköszönti a vendégeket. Kiürül a második pohár is, majd a harmadik poharat a felesége egészségére üríti. Ezután átadja a dobozt a szomszédjának, aki három rövid szónoklat keretében megissza a három pohár bort, majd továbbadja. Így megy a doboz körbekörbe, ki tudja hányszor? Szili jócskán előttem ül és az első sorozatnál nyomban kiesik. Mélységes aggodalommal tekintek sorsom elé, mert eddigi életemben még egyszer sem fordult elő, hogy akár csak egy pohár tiszta bort lehajtottam volna, nem hármat. Az első pohár után még semmi bajom sincs, a gyomrom egyszerűen elképped, a második pohártól felháborodik, a harmadik ellen a leghatározottabban tiltakozik, és az arra késztet, hogy mielőbb kiszabadítsam kellemetlen helyzetéből. Meg is teszem nemsokára és még vagy kétszer titokban – míg az egész társaság ki nem dől, és abba nem marad ez az még egyszer nem engedjük magunkat léprecsalni. Természetesen lettünk mi még az elkövetkezendő években spiccesek, sőt időnként túl spiccesek is, de nem erőszak következményeként, hanem, mert jött magától, a kellemes társaság és a jó hangulat következményeként. (Ez a történés még 1930 őszén lehetett – a szerk. megjegyzése)

1934-es év története

Még a múlt ősszel rávettem a parancsnokot, hogy a laktanya mögötti tavat alakítsuk át halastóvá. Elhatároztuk, hogy amint az idő megengedi, lecsapoljuk, kiszárítjuk, és a nyár folyamán – műszaki gyakorlat alatt – a katonákkal kiásatjuk. Már korábban írtam, hogy a lőtér golyófogóihoz szükséges földet közvetlenül a lőtér mellől termelték ki, és ebbe a 80-100 m hosszú és 50-60 m széles gödörbe befolyatták a laktanya udvarán fúrt artézi kút vizét. Az elmúlt 70-80 év alatt a gödör elnádasodott, eliszaposodott; csak itt-ott csillog egy-két szobanagyságú vízfelület. A tóban – 5-6 m-re a parttól – egy

(folytatás a 4. oldalon)

(folytatás a 3. oldalról)
kis sziget is van. Nagyobb, mint egy szoba, ahová egy fahídon lehet bejutni. A sziget úgy el van bújva a nádban, hogy csak a bennfentesek tudják, hogy egyáltalán van. Két öreg fűzfa népesíti be; egyik alatt korhadó pad, melyen senki sem szokott üldögélni. Igazi – szerelmeseknek való búvóhely, de hol van az a nő, aki be merne oda menni? A vadkacsák jóvoltából a tóban hal is van, de abból még eddig senkinek nem sikerült fogni.

Hóolvadás után megkezdjük a levezetőárok kitisztítását és ahol szükséges – a kiásását – egészen a belvízcsatornáig. Májusban víz már alig van a tóban és jó időben meg lehet kísérelni kifogni azt a 25-30 db 5-10 kg-os pontyot, melyek a nádból kiszorultak, és a még híg iszapban úgy siklanak ide-oda mint az eltévedt torpedók. Egy május végi, szép, napos szombat délután engedélyeztük, hogy aki a katonák közül halat akar fogni – foghat, és azt a helyszínen elkészítve megeheti, vagy hazaviheti.

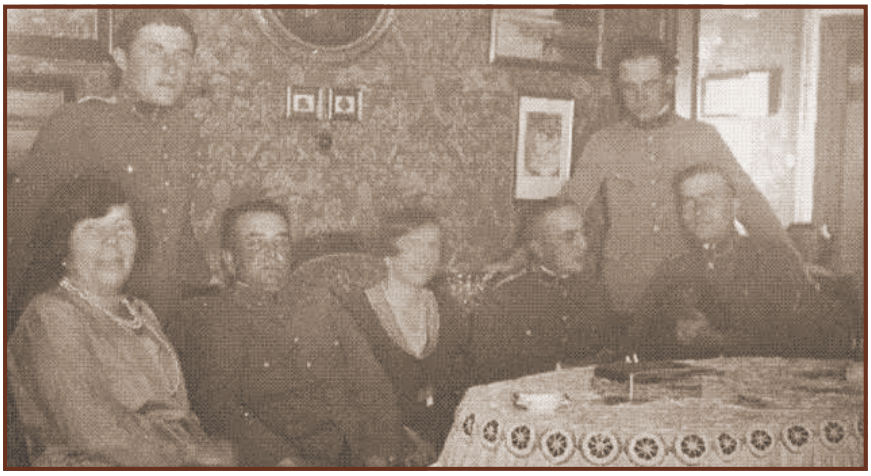

Fiatal katonatisztek vendégsében felettesüknél;
Vágó Dezső százados Bercsényi úti házánál.
A képen balról jobbra; álló sor: Zytás István főhadnagy, Perch főhadnagy,
ülő sor: Muharay Gabriella, Vágó Dezső százados, Vágóné Muharay Irén,
Vajda hadnagy, Husznay Miklós főhadnagy

A halászat népünnepélyé vált. 1015 katona egyszál gatyában űzi a halat kézzel, kosárral a híg iszapban, mely kb. térden felül ér. A többiek a parton hangos kiabálással biztatják társaikat és fogják a hasukat a röhögéstől, mikor egyik-másik ráveti magát a halra és elmerül a sárban. A halászok úgy néznek ki, mint az ördögök, de szívós küzdelem után a halak mégiscsak partra kerülnek. Este nagy üstökben fő a halászlé, bor is kerül a kantinból; van evés-ivás és vidám nótaszó is. A tisztikarból néhányan résztveszünk a mulatságban, de a halászlét megenni – legalább is én nem tudom. Sem a hagyma, sem a paprika nem tudja elnyomni azt az iszap-ízt, amely a hal húsát átjárta. Ez a tény nem ront semmit sem az afeletti örömön, hogy a legénység pompásan érzi magát.

Nyár végén megkezdődhet a kiszáradt iszap és nádtorzsa kitermelése, ősszel pedig megkezdődik a kiásott gödör feltöltése vízzel. A tó alja meneteles; a laktanya felé eső oldalon a víz mélysége 120 cm. Az ellenkező oldalon mindössze 40 cm. Ugyanezen az oldalon van a zsilip, ahol a felesleges víz lefolyik és ahol a vízszintet lehet szabályozni. Karácsonykor a tó teljesen fel van töltve, szép korcsolyapályának ígérkezik. Lemberkovics alezredes és egy Korhus nevű barátjának Biharugrán hatalmas tógazdasága van. Az ő közreműködésével és ajándékaként telepítünk a tóba – tízezer ponty, ötezer süllő és ötezer harcsa ivadékot, melyet 1935 tavaszán – egy teherautóval – saját magam hoztam el. Valahogy, akarva-akaratlanul, természetesen én lettem a tó gazdája, mely egy évtizeden át sok kedves órát szerzett mindannyiunknak; márcsak azért is, mert itt halat is lehetett fogni, nemcsak a botot. Szívesen látogatják vendégek, sőt a hölgyek is. Főleg délután – teniszezés közben vagy után – jól esik a fűben elheveredve a botot fogni. Gyakran megfordult itt – évekkel később – apósom is – dr. Uhlaryk Albin. Beleznay Matyi bácsi – egy nyugalmazott alezredes pedig mindennapos vendég. 1943 decemberében láttam utoljára a tavat. Azóta nem vitt arra az utam. Gondolom, újra ellepte a nád és az iszap, és búvóhelye lett a szárcsáknak és vadkacsáknak mint a 30-as évek elején.

Vadászat Szabó József tanyáján 1935

Az 1935-ik esztendő igen szorosan kezdődik. Január első napjaiban rendezi Szabó Jóska bankigazgató – egyben Tarnay Feri sógora – a hagyományos körvadászatát – a Jászfelsőszentgyörgy felé eső határrészen – nem messze a tanyájától. Természetesen a tiszti vadásztársaság is meg van hívva, melyen mindannyian részt is veszünk. A civil urakkal együtt vagyunk vagy 25-en puskások – mintegy 30-40 hajtóval megerősítve. Fagyos, de nem túl hideg az idő. A terepet nagy hófoltok borítják, kissé fátyolos a levegő, de jól lehet látni. Egyszóval, ideális vadászidő van. Szabó Jóska már nem idei csirke. Alacsony, kövérkés, nehéz mozgású – ötvenen túli úr, ezért a vadászat rendezése Tarnay Ferire hárul, akinek természetesen – Perch Szilivel – mi vagyunk a segítői. A segítés azzal a feladattal jár, hogy a szárnyakon mi indulunk el elsőnek, és közben egy-egy vadásszal tarkítva minket követnek a hajtók. A megadott ponton találkozunk, ahol aztán bezárul a kör. A feneken helyezkednek el az idősebb urak. Ez az ő privilegizált helyük. Dél körül jár az idő, amikor a második kört is befejezzük. Közben esett közel 100 db nyúl vagy 40 fácán és Vágó Dezső bácsit is az a szerencse érte, hogy a Zagyva csalitos közelében – egy igen szép rókát is elejtett. Büszkén nézegeti az öreg harcos, miközben sétálunk a tanya felé, ahol ebédelni fogunk. Úgy gondoljuk, hogy az öröm ártott meg neki, amikor egyszercsak elsáppad, meginog és elterül a földön. Szerencsére dr. Liptói Gyula orvos főhadnagy is az orvosi táskájával a vadászok között van. Dezső bácsi kap egy injekciót, felpakoljuk egy kocsira és már visszük is – Gyulával együtt – a kórházba. Ekkor még nem is sejtjük, hogy ez volt szegény utolsó vadászata az életben, és szent Hubertus – bizonyára azért vezérelte eléje a rókát – búcsú ajándékként. Dr. Pernyész Sándor igazgató főorvos vagy két héten át vizsgálja – nagy lelkiismeretességgel és szakértelemmel, de kevés eredménnyel. Diagnózisa mindannyiunkat lesújt. A szíve annyira rossz, hogy élete fonala végéhez ért. Ezért haza kell vinni, hogy otthon – a megszokott környezetben sóhajtson utolsót. Első ízben az ágyban ül – elég

vidáman és élvezi azt a pár, csiklandós történetet, mellyel az elkövetkezendő boldog vadászatok és ivászatok lehetőségére reményt óhajtok bele csepegtetni. Másodszor már csak szomorúan mosolyog, tudja, hogy semmi reménye nincs a gyógyulásra. Majd a látogatások is el lesznek tiltva. Csak a fogadószobáig juthatunk, ahol Irénke semmi vigasztalót sem tud mondani. Május végén – vérmérgezésben meghal, mert a lábujjai oszlásnak indulnak a vérellátás kimaradása miatt. A Fehértói temetőben temetjük el katonai díszpompával. Őrnagynak – egy katonai díszszászlóalj kíséret illetékes egy négylovas gyászkocsival és koszorú-kocsival. Kele pápai prelátus mindkét káplánja kíséretében és a fél város népével. Ilyen díszes temetés – sem azelőtt, sem azután nem volt Jászberényben. Szombaton este barátai és tisztelői a Lehelben jönnek össze, ahol sok boldog órát töltöttünk vele. Felidézzük azt a sok kedves és vidám történetet, melynek hosszú pályafutása alatt – főszereplője volt. A cigány a kedvenc dalait – Dankó Pista nótáit – muzsikálja, majd éjfél után – testületileg – kimegyünk hozzá a temetőbe, és egy liter bort öntözünk a sírjára, miközben a cigány igen halkan húzza: a „Most van a nap lemenőben....-t". Nemcsak akkor, de még most is megkönnyezem, ha rágondolok szegényre. Így ért véget – viszonylag fiatalon egy olyan ember élete, aki szeretett élni.

A Gondűző Jászberényben

A Bathó kertről

Jászberény legszebb és legkellemesebb része a sziget és környéke a vízi malommal és a Ferencesek temploma a Barát-pásttal. A sziget nem nagy; kb. a Barátok templomának magasságától a vízi malomig terjed. Felső részéhez a Bathó család kertje tartozik, melyet igen ügyesen stranddá alakítottak ki, kabinokkal, homokkal. A nagy árnyas fák alatt asztalok és padok teszik lehetővé, hogy aki akar kártyázzon vagy esetleg tízóraizzon. A szigetről kis fahíd vezet a strandra, ahol egy kis filagóriában üldögél Fánika. A szigeten - közel a strandhoz – vannak a teniszpályák, az ádáz teniszcsaták színhelyei, majd valamivel arrébb a sziget közepén egy vendéglő, öreg, árnyas fák alá bújva, (Gondűző) melyek egészen a Zúgóig erdőként borítják. Sétautak és padok állnak rendelkezésére a hűsölni vágyóknak és kellemes búvóhelyek a szerelmeseknek. A közhiedelemmel ellentétben az idősebb lakosság nemcsak a vendéglőt, de a strandot is szívesen látogatja. Aki csak teheti, úgy délelőtt, mint délután a strandon hűsöl, majd később a teniszpályán sportol, vagy a vendéglő előtti asztaloknál söröznek és vacsorázik.

A strandot a Bathó család maga üzemelteti: Pali bácsi a család mindenese, kertész és strandgondnok, Fánika a pénztáros és társadalmi felelős. Ő árulja a belépőket a filagóriában és mindenkihez van egy pár kedves szava, hogy kedvet csináljon a közönségnek a kijáráshoz.

Feri bácsi nyugalmazott őrnagy, Szeréna férjnél van és ritkán látni.

A Zagyva a strandnál ki van szélesítve, mélyítve és a lehetőségekhez képest iszaptalanítva. Széles falépcső vezet a vízbe, mellette 2,5 m magas trambulin a gyerekek számára. Néhány idősebb hölgy részére – akik nem kedvelik a közös fürdőt – női fürdőház van építve kabinokkal és egy tágas kassal, melyben néhány tempónyi úszásra is van lehetőség. Hátul, a terület szélén vannak a kabinok, előtte tágas, homokos terület a napozók számára, oldalt a fák alatt asztalok és padok; egyszóval egy kedves és kellemes hely.

Közreadja: dr. Zitás István folytatjuk

Kihelyezett történelemóra

Ismeretes, hogy az 1940-es évek végére futott ki az az első korosztály az általános iskolákból, amelyik már nyolc osztályt végzett az addigi hat helyett. Így volt az Jákóhalmán is, mivel azonban egyre több helyen elvárták a nyolc osztályos végzettséget, így egyre többen vettek részt úgynevezett esti iskolákban a hetedik-nyolcadik osztály elvégzésére. Volt, akinek tényleg komoly szándéka volt, netán szeretett is tanulni, de volt, aki csak kényszerből indult neki, hogy majd lesz valahogy.

A falubéli 20-25 év körüli suttyóknak sem nagyon fűlt a foguk a tanuláshoz, de azt is mindenki tudta, hogy nagyon hülyének kell ahhoz lenni, hogy ne kapja meg a végbizonyítványt.

Így aztán ment minden a maga útján, hol komolyan, hol kevésbé komolyan. Azon a bizonyos esti iskolán Váradi Zoltán bácsi tanította a történelmet, ahol aztán mindig az első világháborúnál lyukadtak ki, akármit mondott is a tananyag, hiszen az Öreg annak is aktív résztvevője volt, de előfordult néha „happy end"-esebb befejezés is, mint az egyik alkalommal, amikor felszólította Lacit:

– Na fijam, mikor volt a honfoglalás?
– Öö, izé...pedig itt van a nyelvemen... – hápogott a kérdezett.
– Ott van neked az eszed tokja! Buta vagy fiam! Mondjad te, Jóska!
– Hát...
– Ne a plafont lesd, nincs odaírva! Te is buta vagy!

Több eredménytelen kísérlet után jelentkezett Laci.

– Na, mi van? Csak nem megvilágosodott az elméd és rájöttél, hogy mikor volt a honfoglalás?
– Hát arra nem, de úgy hallottam, hogy friss csapolású sör gyütt Gizához!
– Igen? Na! Osztálykirándulás!

Aztán a megkönnyebbült deák sereg biciklire pattant, célba véve a Giza korcsmát. Bizony az nagyon is történelmi hely volt, hiszen annak helyén állott az a tüzelős istálló, amit száz évvel azelőtt rágyújtottak Fazekas Dávid jákóhalmi betyárra.

Durbints sógor

A jász Donáth

(dr. Donáth Ferenc, Jászárokszállás, 1913. szeptember 5. – Budapest, 1986. július 15.)

1937. március 15-én zászlót bontott a Márciusi Front, a népi írói mozgalom és az értelmiségi ifjúság egy részének közös fellépése, amely 12 pontban foglalta össze az ország előtt álló, általuk legfontosabb megoldásra váró feladatokat. A különböző meggyőződésű, szándékú, politikai csoportosulásokhoz, pártokhoz láthatóan nem kapcsolódó személyek közös fellépése, az általuk megfogalmazott és meghirdetett program meglepetésként érte a korabeli hazai politikai erőket. Gondolatmenetem szempontjából azonban lényegtelen annak az útnak az ismertetése, ahogyan Féjáék, Kovács Imréék, Donáth Ferencék, Illyés Gyuláék stb. 1937. március 15-hez eljutottak s lényegében az is, hogy mit is tartalmazott a Márciusi Front 12 pontja. Az ekkor történteknek ugyanis csupán egy elemét szeretném kiemelni, nevezetesen – a népi írók törekvéseitől némileg eltérő, önmagát ekkor már kommunistának tartó, a kommunista párt szektás, merev irányvonalával szembeálló, a Kommunista Internacionálé népfrontpolitikáját képviselő, azt hazai viszonyokra alkalmazni próbáló, 24. életévét még be nem töltött – Donáth Ferenc politikai tisztánlátását, a bekövetkezett, a felmerült társadalmi, gazdasági, politikai folyamatokkal kapcsolatos nagyfokú szenzibilitását, a korabeli lehetőségeket figyelembe vevő, ahhoz illeszkedő, „alkalmazkodó", alkalmazkodni tudó racionális attitűdjét.

Célkitűzésem szempontjából tehát az sem érdekes, hogy Donáthnak milyen szerepe volt a Márciusi Front mozgalom létrejöttében, a pontok megfogalmazásában, csupán az, hogy hogyan értelmezte a Márciusi Front zászló bontásának társadalmi-politikai hatását, s hogy az alapján a további politikai cselekvés szempontjából milyen következtetéseket vont le. Az érthetőség szempontjából meg kell említem Donáth a népfront gondolat „lázában" okkal és joggal számított a debreceni egyetemen, az 1930-as évek közepén formálódó, egységes nézetet nem képviselő, de egyértelműen haladó szellemű csoportosulásra, melynek kemény magja – Zöld Sándor, Újhelyi Szilárd, Majerszky Klára, Losonczy Géza, Tariska István stb. – okkal ok nélkül szintén kommunistának tekintették magukat.

Donáth négy nappal a márciusi eseményeket követően, 1937. március 19-én kelt levelében nagyfokú érzékenységgel számolt be a debrecenieknek a Budapesten történtekről, a különböző politikai irányzatok, csoportosulások képviselőinek Márciusi Front zászlóbontásával kapcsolatos nézeteinek

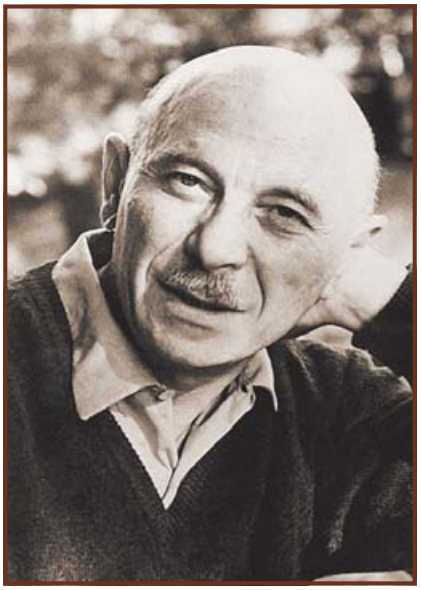

Dr. Donáth Ferenc

alakulásáról. Beszámolóját a következőképpen összegezte: „Ha figyeltétek a sajtót, észre kellett vegyétek, hogy bal- és jobboldalról egyaránt bizonyos respektussal, a kiállásnak jelentőséget tulajdonítva írtak. Még a polgári sajtó az a része is: *Pester Lloyd, Pesti Hir lap, Magyarország,* amely egy más időpontban ilyen fokú „radikalizmust" a legjobb esetben agyonhallgatott, ha ugyan nem támadott volna, most bizonyos szimpátiával kísérte. Még fokozottabb – nekünk is bizonyos elismerést jelentő – érzékenységgel reagált az eseményekre a magyar fasizmus vezérlapja, az *Új magyarság*."

Donáth levele s a leveléből fentiekben idézett részlet igen fontos dokumentum, mert tartalmából egyértelműen kitetszik: írója nemcsak nagyfokú valóságismerettel rendelkezett, hanem képes volt a bekövetkezett politikai elmozdulások, változások apró rezdüléseinek érzékelésére, általánosítására s arra is, hogy az elmozdulások figyelembevételével, a kitűzött cél megvalósítása érdekében racionális javaslatokat fogalmazzon meg, döntéseket hozzon.

S mit mondhatok a társadalmi folyamatok, az őt körülvevő valóság apró elmozdulásait is jól, pontosan érzékelő 24 éves fiatalemberről, alig több mint tíz év elmúltával, 1948-ban? A válasz nem egyszerű, hiszen a kérdésre dokumentumokkal alátámasztott feleletet nem tudok adni. Helyzetemet nehezíti, hogy az ún. debreceni baloldali értelmiségi ifjúsági csoport, és legfőbb patrónusuk Donáth Ferenc 1945 utáni tevékenységével, nézeteik, egymáshoz való viszonyuk, kapcsolatuk módosulásával, a párt- és a társadalmi hierarchiához kötődő szerepkörök, valamint a baráti és a hivatali beosztás szerinti kapcsolataik szisztematikus alakulásával nem foglalkoztam. Ennek ellenére az egykori kutatómunkámhoz kapcsolódó intenzív interjúk készítése során, de nem egy esetben attól függetlenül is a megkérdezettek életutuk felelevenítésekor nem álltak meg a debreceni éveknél, hanem – az akkor engem igazán nem érdeklő – 1945 utáni életük, tevékenységük, kapcsolataik, egymáshoz való viszonyuk alakulására, tartalmi és formai változásaira is kitértek. Azt meg talán említenem sem érdemes, hogy ezek a „kitekintő" gondolatok, megjegyzések leginkább a számukra véleményirányítói szerepet betöltő személyhez, Donáth Ferenchez kötődtek. Az interjúk készítése során azonban ezeknek a „kitérőknek" valójában semmiféle jelentőséget nem tulajdonítottam. Donáth szerepe, tekintélye egyértelmű volt számomra s nem túlzok, ha azt állítom, hogy személye példát jelentett a debreceni baloldali csoport tagjai számára. Feltételezhetően ez a szerep, s nem jászárokszállási „volta" volt az, amiért az egykori események feltárása érdekében készített interjúsorozatomat, amelyből tizenhárom, közöttük a Donáthé is az Akadémiai Kiadónál megjelent, 1976. február 18-án vele kezdtem.

Ekkor, az addigra már bennem kirajzolódó, kirajzolódott Donáth portréval nem egyező, azzal aszinkronban lévő apró „ecsetvonások", megjegyzések, amelyeket a megkérdezettek az 1945 utáni Donáth Ferenc társadalmi, politikai érzéketlenségével, korábbi baráti kapcsolatai módosulásával összefüggésben megfogalmaztak fel sem tűntek számomra. De meg kell említenem azt is, hogy megmagyarázhatatlan módon fel sem merült bennem, hogy az 1945 után bekövetkezetteket összekapcsoljam Alexander Tarasov-Rodionov Csokoládé című regényében leírtakkal. Ezt visszatekintve azért tartom meglepőnek, mert ez a regény a harmincas években alapolvasmánya volt a világot megváltani akaró nemzedéknek s Zugyin, a regény főhőse, a pártérdekből kivégzett tiszta lelkű kommunista viszonyulási pontot jelentett számukra, megtestesítve azt az áldozatkész kommunistát, amilyenek ők is szerettek volna lenni. A könyv tehát mindazt (koholt vád, a koncepciós per, önvád, a párt érdekében halni kész kommunista stb.) tartalmazta, ami 1945 után velük, Donáthtal is megtörtént. Miután a fentiekre nem gondoltam nem tudok magyarázatot adni arra sem, hogy mégis mi váltotta, válthatta ki bennem, hogy 1979 végén a Donáth Ferenccel való az egyik találkozásunk alkalmával (1974 őszén találkoztunk először s ezt követően 1986-ban bekövetkezett haláláig, esetenként hetente három alkalommal is.) a következő kérdéssel kezdtem beszélgetésünket: Mondd, hogyan volt lehetséges és mivel tudod magyarázni azt a radikális változást, amely a 24 éves Donáth valóságismeretét, társadalmi, politikai érzékenységét elválasztja, elhatárolja az 1945 utáni Donáth dolgokhoz, folyamatokhoz való viszonyától? Kérdésemet még a buddhista bölcsességből eredő „három majom", a „nem látok, nem hallok, nem beszélek" szimbólumával egészítettem ki. Bár akkor fel sem merült bennem, hogy ezt a szimbólumot, amely a rossz elkerülésének legkönnyebb módját példázza, s amely valójában egyfajta védekező gesztus kifejezése nem az eredeti értelmében. Abban az esetben ugyanis, ha a bölcs tanácsot megfogadod: ha semmit sem veszel észre, s ha a körülötted történtekről nem beszélsz, akkor nagy valószínűséggel semmi bajod sem lesz. Kérdésemnek azonban nem ez volt a tartalma, hanem az, hogy mi gátolta abban, hogy nem reagált azzal az érzékenységgel, ahogyan azt például 1937-ben tette az 1945 után mind egyértelműbbé váló negatív társadalmi, politikai folyamatokra. Számomra ugyanis egy pillanatra sem volt kétséges, hogy a körülötte, számos esetben aktív közreműködésével történtek negatív következményeit ugyanazzal az érzékenységgel felismerte, mint a II. világháborút megelőzően, és mégis hallgatott. Emellett az is egyértelmű volt számomra, hogy esetében szó sem lehetett az általam használt „ne szólj szám, nem fáj fejem" attitűdről, vagy hogy karriere érdekében tudatosan megfeledkezett volna a valóságról. Amennyiben azonban mindezeket okkal, joggal kizárom, akkor továbbra is megválaszolatlanul marad a kérdés: 1945-öt követően miből származott érzéketlensége, a társadalmi folyamatok valós természetének fel nem ismerése?

Donáth Ferenc nemcsak hogy nem utasította el a fenti kérdést, hanem feltételezhetően önmaga számára is választ keresve ebben a témában egy polémia sorozatba kezdtünk, melynek során a fenti kérdéssel tartalmilag egyező kérdések sorával próbáltam felszínre „segíteni", értelmezni a bekövetkezett változást magyarázó összefüggéseket. Az egymást követő, újabb és újabb megbeszélések sorra eredménytelenek voltak. S mindegyiket úgy hagytuk abba, hogy a kérdésekre adott válaszok egyikünket sem elégített ki. E beszélgetés „sorozatot" kb. egy hónap elteltével, mielőtt ismét belekezdtünk volna az újabb önboncolgatásba Donáth Ferenc „akkor ezt a témát lezártuk" félmondattal lezárta. A fellebbezést nem igénylő, nem tűrő döntést miután nekem is elegendő volt már az újabb és újabb provokatív kérdések megfogalmazásából, meg különben sem tehettem mást tudomásul vettem. Az viszont, anélkül hogy erről szót váltottunk volna egyértelmű volt mindkettőnk számára, hogy kérdésemre önmaga számára is elfogadható választ nem tudott adni. A sikertelenség kapcsolatunkat nem befolyásolta, s ha nem is a korábbi gyakorisággal barátságunk csak az ő eltávozásával szakadt meg.

A megválaszolatlanul maradt kérdés az, „hogy hogyan is történhetett ez meg" a későbbiekben sem hagyott nyugodni. A válasz kereséshez a véletlen is hozzájárult. 1988-ban, Zöld Sándor születésének 75. évfordulója alkalmából a Népszabadság főszerkesztője egy megemlékező írást kért tőlem. A felkérést mellékelve levelet írtam a belügyminiszternek, hogy a BM irattárában lévő Zölddel kapcsolatos dokumentumokat megismerhessem. Levelemre nem kaptam választ s mivel közelgett a cikk leadásának határideje felkerestem Majlát Jolánt, Erdei Ferenc özvegyét. Ők ugyanis Zöldékkel együtt a Benczúr utca egyik villájában laktak. Majlát Jolán, mint a korábbi alkalmakkal is örömmel fogadott. Arra kértem, hogy mondja el mi történt 1951. április 20-án az alattuk lévő lakásban, hogy az emlékező írást elkészíthessem. Erdeiné kérésemre kérdéssel válaszolt: milyen dokumentumokat kapott eddig, mihez jutott már hozzá. Semmihez, mi több levelemre még választ sem kaptam – feleltem. Ezt követően miután személyem és kutatómunkám iránti nagyrabecsülését kifejezte, a következőket mondta: ugye nem képzeli, hogy azok után, hogy semmilyen anyagot nem kapott én mondom el azt ami itt történt. Akkor jöjjön vissza, ha hozzájutott a meglévő anyagokhoz s akkor majd én is elmondom a történteket. A Népszabadságba szánt megemlékező írásból így nem lett semmi.

Három évvel később, 1991 tavaszán(!) telefonon kerestek a Belügyminisztériumból s közölték, hogy a miniszter úrnak küldött kérésemet elbírálták s lehetőségem van a Zöld Sándorral kapcsolatos dokumentumok megismerésére. S egyben arra kértek, hogy írjam meg azoknak a nevét, akik a téma szempontjából számításba jöhetnek. Korábbi kutatásaim alapján a kért névsor összeállítása nem jelentett különösebb problémát. Amikor először kézbe vettem a számomra kikészített iratokat a legnagyobb meglepetéssel tapasztaltam, hogy a nevek alapján azt a felülvizsgálati anyagot kaptam meg, amelyek Zöld Sándorral régi barátságban lévő, Rákosi által börtönbe zárt kommunisták Haraszti Sándortól Kádár Jánosig, Donáth Ferenctől Kállai Gyuláig és még sorolhatnám: Losonczy Géza, Újhelyi Szilárd rehabilitációját volt hivatva előkészíteni.

A rendelkezésemre bocsájtott anyag alapján, akaratlanul Donáth Ferenc életének 1945-1951 közötti szakaszával kapcsolatban számos addig ismeretlen dolgot ismertem meg. A kihallgatási jegyzőkönyvekben (miközben a kihallgatottak sem tudtak számot adni önmaguk 1945 utáni érzéketlenségükről) egyrészt ismét „megjelentek" azok

(folytatás a 8. oldalon)

(folytatás a 7. oldalról)
a megjegyzések, amelyek Donáth 1945 utáni valóságismeretének megváltozásával voltak kapcsolatosak. Másrészt pedig ekkor vált világossá számomra Donáth párt hierarchiában betöltött szerepe. Donáth ugyanis az államapparátusban betöltött funkciója mellett a Központi Vezetőség tagjaként 1948. június 12-ig az Magyar Kommunista Párt, ezt követően letartóztatásáig, 1951. február 1-ig az Magyar Dolgozók Pártja KV Főtitkársági Iroda vezetője volt. Ebből a funkciójából adódóan pedig rendszeresen részt vett a Politikai Bizottság, a Titkárság és a Szervező Bizottság ülésén. A Főtitkárság vezetése tehát nem formális, adminisztratív irodavezetői szerep, hanem *politikai* funkció volt. Ez pedig, Huszár Tibor megjegyzését elfogadva azt jelentette, hogy „Donáth kezében a Rákosi által ráruházott szerepkörökből következően jelentős hatalom összpontosult."

Azt, hogy Donáth hogyan is élt ezzel a hatalommal nem tudom, mert bármennyire is meglepő, de az 1945 utáni hazai társadalmi, gazdasági, politikai viszonyok alakulásának vizsgálata kívül esnek érdeklődésemen. Az elítéltek felülvizsgálati anyagainak olvasása viszont arra késztetett, hogy – legalább magam számára – valamiféle magyarázatot adjak az általam megismert kommunisták, közöttük Donáth Ferenc 1945 utáni valóságismeretének formaváltozására. Képletesen szólva 1991-ben folytattam a Donáth Ferenc által 1979-ben megszakított „vitánkat". 1991 december első hetében, immár a megszerzett ismeretek birtokában ismét felkerestem Majlát Jolánt. Sok mindenről beszélgettünk, de a villában történtekről ekkor sem volt hajlandó beszélni. Karácsony előtt néhány nappal viszont leánya telefonon hívott és tudtomra adta, hogy édesanyja december 27-én vár, és mindazt, amit tud el szeretné mondani. Ebből a találkozásból azonban nem semmi, mert karácsony előtti napon leánya ismét telefonált s közölte a szomorú hírt, hogy Édesanyja harmadik (ha jól emlékszem) infarktusa után meghalt.

Mindezek után fel kell tennem a kérdést, hogy akkor hol tartok most az engem még mindig foglalkoztató kérdésre adandó válasszal? Első megközelítésben a társadalmi, gazdasági, politikai folyamatok alakulásával kapcsolatos 1945 előtti érzékenység „elvesztésével" kapcsolatban azt a választ adhatom, hogy a bekövetkezett változásokat, a lehetséges jövő alakulását, alakítását, alakíthatóságát, valójában mindazt, ami az illegalitás lefojtottsága, szűkös lehetőségei között a kommunistákat körülvette bolseviki meggyőződésük, elkötelezettségük, mindent megváltoztatni „tudó" hitük, akaratuk torz prizmáján keresztül szemlélték s mindazt a negatívumot, ami tevékenységükkel együtt járt az átalakulás, a szebb jövő elhanyagolható melléktermékének tekintették. Emellett „működött" bennük az az azonosulási vágy, szándék, hogy olyanok legyenek, mint amilyennek olvasmányélményeik alapján az igazi hithű, meggyőződéses, a pártért önmagát feláldozó kommunistát elképzelték. Szerettek volna megfelelni egy, valójában szilárd körvonalak nélküli, pontosan nem definiált elvárásnak, melyben a messianisztikus hit és racionalitás együtt, egyszerre volt jelen. Mindezek hátterében pedig ott volt a misztifikált, a mindent „tudó", a „mindenben igazságos", de ebben a formában sosem létező párt és annak vezetőihez fűződő megkérdőjelezhetetlen, feltétel nélkül körvonalazatlan hűség, és teljes bizalom.

Hangsúlyozni szeretném, hogy a valós folyamatoktól független párt hűségnek, proletár etikának való megfelelés kényszere, az elvhű és mindenre kész kommunista tudatos és megfontolt megaláztatása, az el nem követett bűn (árulás) pártérdekből történt vállalása, önkritikára kényszerítése, ellenségnek bélyegzése, s ha arra volt szükség, akkor önazonosságuk megtagadása is szerepet játszott önértékelésükben, a valós viszonyok figyelmen kívül hagyásában. A nem létező, az el nem követett dolgokért kialakított, kialakult önvád és vallomáskényszer, a rögeszmévé váló irreális bűntudat nemcsak befolyásolta az érintettek életét, hanem torzította valóság látásukat és egyben gondolkodásuk szerves, „eltávolíthatatlan" részévé vált. A magát kommunistának tartó személy beállítottságának, egzotikus lelki területnek részévé lett az eszméhez való önként vállalt, feltétel nélküli elkötelezettség. Az egyén, azaz a párt tagjai számára elemi követelményként jelent meg a kellően nem definiált uralkodó idea, a marxizmus-leninizmus, az ún. munkásosztály ügyének, céljának, érdekeinek feltétlen képviselete, a valóságos folyamatokat zárójelben hagyó „hűség a néphez, hűség a párthoz", a párt becsületének megőrzése, ha kellett megmentse, a proletárokba vetett hit, az egyén vérébe ivódott osztály- és pártöntudat, a kommunista etika íratlan szabályai által megkövetel puritánság. Mindezek a pártembereket, kipróbált kommunistákat fogva tartó ideáknak, az ún. kommunista eszményképnek való megfelelés kényszere, a forradalom, a mindenható párt érdekeit szemelőt tartó (megkövetelt és elfogadott) magatartás, az „elveszített" bizalom, a kitaszítottság, a kiszolgáltatottság egyéni tragédiákba torkolltak. Ezzel együtt járt annak az attitűdnek a kialakulása, hogy a hitű kommunista (pl. Zugyin, Rajk stb) megérti és elfogadja, ha a párt, a forradalom érdekében meg kell halnia, s hogy emléke is örökre meg lesz gyalázva. Itt tehát nemcsak arról van szó, hogy tudatosan vagy tudattalanul hogyan váltak emberek hamis, igaztalan vádak képviselőivé, megfogalmazóivá, mások kínzóivá, hanem arról is, hogy az egyén (a kommunista) hogyan és miért volt képes feláldozni önmagát egy, az életnél is erősebb erőnek, a kommunizmus ideáljának. Paradox módon azonban a párttal bármilyen módon és formában szembekerült személy kikerülhetetlen bukása abban az esetben ha a bukásra ítéltetettet kommunistát nem hagyta cserben forradalmár öntudata, elszántsága, ha nem tagadta meg eszméit, ha tisztán fölismerte, hogy nincs más megoldás, mint (a párt érdekében – TPP) a halál, az agyonlövetés vállalása, akkor ez katarzist, felemelkedést is jelentett számára."

Ez a mostani a harmadik kísérletem, nekirugaszkodásom, hogy választ adjak arra az immár csak magam számára felvetett kérdésre, hogy hatalomba kerülve a kommunisták számára hogyan vált elhanyagolhatóvá, szorult háttérbe az a valóság, amelyet – mindenekelőtt a munkásosztály érdekeit figyelembe véve – akartak megváltoztatni. Tisztában vagyok azzal, hogy a kérdésre most sem tudtam kielégítő választ adni. Összegezve azonban azt mondhatom, hogy *hatalomra jutva* az eltorzult valóságismeret kialakulásának, és személyes kapcsolataikban bekövetkezett romlásnak, deformálódásnak oka nem személyes viszonyokban, hanem azokban a struktúrákban, amelyek által megszabott keretek között a nagy ideát, a világ megváltoztatását megvalósítani hitték, akarták lehet megtalálni. Állításomat a legegyértelműbben Donáth Ferenc életével tudom alátámasztani. Hiszen anélkül, hogy részletekbe bo-

csátkoznék döbbenetes az a változás, amely a hatalomból kikerült, attól távol maradt, vagy kirekesztett Donáth 1954 utáni életét jellemzi. A börtönből kikerülve a neki felajánlott párt vagy állami tisztséget visszautasította. A politikai életbe a lassan oldódó, változó események hatására szakmapolitikai kérdésekkel foglalkozva (1956. május 9-én a Petőfi Kör közgazdasági vitájának vezetője, 1956. október 17-én pedig a mezőgazdaság korszerűsítésével kapcsolatos vita egyik előadója) csak 1956 tavaszán tért vissza. Társadalmi érzékenysége, politikai tisztánlátása többek között egyértelműen megnyilvánult abban, hogy az 1956-os forradalom jellegét nemcsak felismerte, hanem hatására az október 23-án kirobbant eseményeket az újjászerveződő hatalom képviselői nem ellenforradalomnak, hanem demokratikus népmozgalomnak ismerték el. A társadalmi-politikai folyamatok valós természetének pontos ismerete, érzékenysége következtében akaratlanul, vagy a legtermészetesebb módon körülötte „gyülekezett" a késő kádári-időszak másként gondolkodó laza csoportosulásának tagjai. Kezdeményezte az addig egymástól elszigetelt demokratikus ellenzék képviselőinek közös rendezvényét, a monori találkozót (1985. június 14-15.), melyen az akkor legfontosabbnak ítélt, a magyar nemzet jövőjét leginkább befolyásoló kérdéseket (az 1956-os forradalom politikai örökségét, a gazdasági reformok esélyét, a határon túli magyarság helyzetét, az emberi és állampolgári jogok biztosításával összefüggő kérdéseket) vitatták meg.

Végezetül nem lehet megkerülni azt a kérdést, hogy vannak-e, s ha igen, akkor melyek azok az agyi mechanizmusok, amelyek az emberek viselkedésében bekövetkezett gyors változásokért felelősek. Knoll József ennek okát az agyműködés élettani adottságában, manipulálhatóságában ragadta meg. Kutatómunkájuk során a viselkedés tudatos manipulációjának elemzését egy szerzett hajtóerő kialakulási mechanizmusának vizsgálatával végezték. Arra a következtetésre jutottak, hogy az élőlények közül csak azoknak a viselkedése manipulálható, amelyek szerzett hajtóerők beépítésére képesek. Álláspontjuk szerint a legfejlettebb élőlények között a Homo sapiens az egyetlen faj, amely kizárólag szerzett hajtóerőkkel működik. S miután *„csak az emberi agy rendelkezik szerzett hajtóerők beépítésének szinte korlátlan képességével, ezért az ember manipulálhatósága példátlan"*. Ez a manipulálhatóság azonban nemcsak az egyén mások által történő manipulálásra vonatkozik, hanem az egyén azon képességére is, hogy a szerzett hajtóerők segítségével nemcsak kívülről, hanem önmaga által is manipulálható.

Dr. Tóth Pál Péter szociológus

*(Az írás előadásként elhangzott 2016. október 13-án Jászberényben, a Jász Múzeum és a Nagy Imre Társaság Jászberényi Csoportja által közösen rendezett **1956 emlékezete** címet viselő konferencián.)*

Jászjákóhalma Híres mesterségek

A 2016. július 30-án Jászjákóhalmán megnyílt állandó szakmatörténeti kiállításról ad áttekintést a Tájak-Korok-Múzeumok kiskönyvtárának 841. kötete, amelyet Fodor István Ferenc népművelő, könyvtáros, a TKM egyesület elnökségi tagja jegyez. A sorozat 1977 óta jelenik meg, és ebben a sorozatban a most megjelent kötet az ötödik, amely Jászjákóhalmáról szól.

Az Öreg iskola két tantermében helyet kapott tárlatról szólva Haraszti Gábor, a Tájak-Korok Múzeumok Egyesület elnöke kiemelte: a kiadvány révén népszerűsített kiállítás különleges, az ott látható eszközöket ugyanis szakember mutatja be, nem pedig alkalmazott tárlatvezető. Így az ismertetés jóval precízebb, lényegre törőbb, az itt látható szerszámok, tárgyak között a sajátjai is szerepelnek. A tagság nevében köszönetét fejezte ki, hogy a gyűjteményt ingyen lehet megtekinteni, mint ahogy Jászjákóhalma valamennyi kiállítását is.

A Jászságról a TKM sorozatban igen sok füzet jelent meg, köszönhetően a jászok összefogásának, értékmegőrző törekvéseinek.

Bognár Mária újságíró

Tiltott dohányzás az alsószentgyörgyi utcán – egy cseh nyelvű hetilap közlése (1869)

Az Osztrák Nemzeti Könyvtár online újságarchívumát (http://anno.onb.ac.at/) böngészve egy érdekes kis újságcikkre sikerült bukkanni. A brnói székhelyű Moravské Noviny (Morva újság) 1869. augusztus 14-i számában rövid hírt közölt „Jász St. György" településről. De a két jászsági Szentgyörgy közül mégis melyikről? Az eredeti szövegben „Jász St. György" települést, mint várost említik. Ahogyan Scheftsik György is írta 1935-ös munkájában, Jászalsószentgyörgy a szóban forgó időszakban városi ranggal bírt. Eközben Jászfelsőszentgyörgy nem szerzett városi rangot.

A cseh nyelvű fordításban az anonimitásba burkolózó Czechball szerkesztője volt segítségemre. Íme a szóban forgó újságcikk:

„(A tekintetes törvényszék nem tudott pénzt váltani.) A magyarországi Jász. Szt. György város a napokban bejelentette, hogy a tiltott dohányzás büntetése 2 zl. De a következő napon valaki bátorkodott az utcán dohányozni és ezért letartóztatták. A tekintetes törvényszék 50 krajcárra büntette. A bűnös egy aranyat adott a törvényszéknek, de a bíróknak gondot jelentett, mert egyiküknek sem volt 50 krajcár, visszaadni. Mit csináltak? Leültek a zöld asztal mögé, bölcsen konzultáltak egymással és végül bejelentették, hogy a törvényszék egy egész arany fizetésére kötelezte a bűnöst."*

*zlatice: arany

Vincze János Farkas történész

Irodalom

Moravské Noviny (Brno) XXI. évf. 97. sz. 1869. augusztus 14. 2.

Adatok Szolnok megye történetéből. I. kötet. Szolnok Megyei Levéltár, Szolnok. 1980

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene. Pécs, 1935

Kérjük az 1%-ot

Kérjük, adóbevallása elkészítésekor adójának 1%-át ajánlja a Jász Múzeumért Alapítvány javára. A befolyt összeget Redemptio című lapunk megjelentetésére fordítjuk.

Adószámunk: 18824168-1-16

Határjelek a Jászságban

Mintegy húsz évvel ezelőtt, egyetemi hallgatókkal folytatott szakmai gyakorlataink során láttam először határdombokat a Jászságban. 2010-ben, amikor egy kutatási program keretében tanár kollégáimmal hét jászsági település egyedi tájértékeit térképeztük fel, mégis meglepődtem azon, hogy milyen nagy számban találhatók régi határjelek a térségben.

tött Jászságban szükség volt a határjelek rendszeres javítására, megújítására is, ami általában Szent György napján történt, amint azt Jászárokszálláson 1734-ben jegyzőkönyvbe vették (Takács, 1987). A határdombok közötti távolságokat kerékforgással mérték ki (Rusvay, 2001) és följegyezték.

A Jászdózsa és Tarnaörs közötti határperben 1701-ben a tanúk még kü-

Jászfelsőszentgyörgy – Jászberény határán *Fotó: Cs. P.*

A 17-18. századi határperek iratai és a század második felétől készített térképek bizonyítják, hogy a Jászságban különösen nagy hangsúlyt helyeztek a határok rendszeres jelölésére. Községi jegyzőkönyvekből tudjuk, hogy a határjárásokat általában a szomszéd településekkel közösen tartották. Az árvízjárta és a belvizekkel évente elönlönböző típusú –hányás, kő, kereszttel jelölt fa, kút – határpontokat neveztek meg (Botka, 1988).

A korabeli jászsági térképek döntő többsége azonban kizárólag határdombokat ábrázol, az ország dombvidéki és hegyvidéki településeitől eltérően, ahol nagy számban jelöltek meg fákat és köveket a határokon.

Jászágó keleti határán *Fotó: Cs. P.*

2010-ben már célzottan kerestük a terepen a határjeleket, és a hét településen összesen 39-et vettünk fel a kataszterekbe. Mindegyik általunk vizsgált településen vannak határdombok, viszonylag sokat találtunk Jászágó–Jászberény, Jászdózsa–Jászapáti és Jászjákóhalma–Jászapáti közigazgatási határán. Egyetlen régi terméskő határjelet találtunk, Jászdózsa–Jászárokszállás közös határának sarokpontján, határdomb tetején. Jászdózsa–Jászapáti határán különleges határjelként egy ember-magasságú, ovális határhalom tetején KF betűkkel jelölt kő utal a 19. század második felében folytatott kataszteri térképezésre.

A legnagyobb meglepetést egy hármas határdomb-csoport megtalálása jelentette számomra. A Jászárokszállás–Jászdózsa–Jászberény sarokpontját

Jászjákóhalma – Jászapáti határdombja kereszttel. Fotó: Cs. P.

jelölő – egy métert megközelítő magasságú – földhalmokat ugyanis szinte állandóan mocsár övezi, és csak igazán száraz időszakban lehet fölfedezni és megközelíteni. Ez viszont szerepet játszhatott abban, hogy a mai napig fennmaradtak. Bedekovich Lőrinc térképe bemutatja, hogy a Nagyér mindkét partján végig egymással szembenálló domb-kettősök sorakoztak (Mappae,1791).

A „Túlátér” nevű földterület határát jelölték, amelyért a 14. századtól háromszáz éven át újra meg újra kiújultak

Jászágó déli határán *Fotó: Cs. P.*

a villongások és pereskedések Berény és Jákóhalma között (Fodor, 2008). Sem az árvizek, sem a vízrendezések nem kímélték ugyan ezeket a dombokat, mégis sikerült egy szabályos – kerek alaprajzú, három méter átmérőjű, félgömb formájú – határdombot találnunk a berényi oldalon.

A dombok alaprajzi formája kerek és ovális, magasságuk a fél métertől a két méter fölöttiig terjed. Eszerint legfontosabb jellemzőikben megegyeznek a 18-19. századi határperekben az ország más részein leírt határdombokkal. A határperekben a tanúk az emberi testméretekhez viszonyították a dombok magasságát, így említettek derékig érő, ember-magasságú stb. „hányásokat".

Fél méternél alacsonyabb és két méternél is magasabb határdombok egyaránt találhatók ma is a térségben. A Jászságban a legtöbbször egyesével helyezték el őket, a töréspontokon azonban néhol kettős, három település határának találkozásánál pedig néhány helyen hármas dombhatártis emeltek. A korabeli térképek egy esetben sem ábrázolnak fákat a dombokon vagy mellette, ma azonban jó néhány domb mellett, vagy a tetején van – valószínűleg spontán nőtt – akácfa.

A 19. század végén, majd még inkább a 20. század elején állítottak kereszteket az országutak mellé a határpontokon – ami talán összefügg a határjárások és a határdombok megújításának elmaradásával. Jászapáti–Jászjákóhalma határpontján a 31. számú főútvonal mellett egy határdomb és az 1872-ben állított határkereszt együtt jelzik a fontos pontot. A kereszteknek többes szerepük volt. Amellett, hogy jelezték a határt, egyúttal mágikus erejükkel védelmezték a birtokot és megmutatták az adott település lakosságának erős vallási érzelmét. Határút megnevezésről egyedül Jászberény–Jászfelsőszentgyörgy közös határszakaszán tudunk. Néhány szakaszon árok van a határon, de nagy valószínűséggel azokat vízlevezető céllal készítették, határjelölő funkciójuk csak másodlagos lehetett.

Jászdózsa egyedi tájértékeinek 2010. évi felmérését összesítő dokumentá-

Jászdózsa – Jászapáti határán *Fotó: Cs. P.*

Jászdózsa – Jászjákóhalma határán *Fotó: Cs. P.*

cióba határjelként 14 földhalmot és három határkeresztet vettünk fel (Csima, 2011). De nem hagyott nyugodni a gondolat, hogy talán több határdomb is van, amelyeket az egykori földutak megszűnése és a szinte állandó belvizek miatt nem találtunk meg. Ezért 2011 tavaszán a falu polgármesterével és alpolgármesterével határdombokat kutatva végigmentünk terepjáróval a 32 km hosszú közigazgatási határon.

A bejárás eredményeként 34, bizonyosan régi határjelként azonosítható határdombot találtunk meg a település 1852. évi kataszteri térképén ábrázolt 141-ből.

A határjelek állítása és azok megújítását szolgáló határjárások a korszerű

(folytatás a 12. oldalon)

Jásztelek – Jászkisér – Jászapáti hármashatár dombja ***Fotó: Cs. P.***

(folytatás a 11. oldalról)
térképezést és a telekkönyvezést követően a 19. század végétől feledésbe merültek. A határjelek azonban több évszázados kultúrtörténeti emlékeink.

A jászsági településeken nagy számban megvannak jelenleg is a 18-19. századi határdombok. Érdemes lenne mindet feltérképezni, a megőrzés érdekében legalább néhányat a könnyen megközelíthetők közül megjelölni, annak érdekében, hogy a mai gyermekek is meg tudják majd mutatni utódaiknak, hogy őseik mily módon jelölték és őrizték a falvak és városok határátsok évszázadon keresztül.

Felhasznált irodalom:

Botka János: Latin és magyar nyelvű források a Jászság XVI.–XVIII. századi történetéhez. In: Szolnok megyei Levéltári Füzetek. 11. Szolnok, 1988

Csima Péter: Jászdózsai határdombok térképeken és a tájban. Tájvédelmi Füzetek. 1. szám. BCE, 21-32. Budapest, 2011

Fodor István Ferenc: Jászjákóhalma története. Jászsági Füzetek 43. Jászberény, 2008

Rusvay Lajos: Jásztelek életrajza. Jászsági Füzetek 30. Jászberény, 2001

Takács Lajos: Határjelek, határjárás a feudális kor végén Magyarországon. Budapest, 1987

Mappa esignanter praecipue fluviorum Zagyva, et Tarna, …. Bedekovich Lőrinc (1791) térképe a Zagyva és a Tarna folyásáról. Heves Megyei Levéltár Térképtára, T.10.

Dr. Csima Péter tájépítész, egyetemi tanár

Fontos könyv Kunszentmárton történetéből

Józsa László: Introibo ad altare Dei. Kunszentmárton katolikus papjai Szeged-Kunszentmárton, 2016

Fontos könyvvel gyarapodott Kunszentmárton, de az egész Jászkunság egyháztörténti, helytörténeti és művelődéstörténeti irodalma. Egy élet örömmel vállalt áldozatos munkája eredményeképp megjelent Józsa László Jászságért díjas helytörténeti kutató hatalmas, 676 oldalas, sok száz feketefehér és színes fényképet tartalmazó könyve. Összefoglalása mindannak a hatalmas ismeretanyagnak, amit Józsa László levéltári, plébániai irattári és könyvészeti kutatások révén a kunszentmártoni plébánia életéről évtizedek alatt szorgalmasan összegyűjtött.

A mű a generációkon átívelő ösztönző kapcsolatoknak is jele, hiszen a gondolat – megírni a kunszentmártoni lelkipásztorok történetét – Jeney József polgári iskolai tanár, későbbi gimnáziumi igazgató egyik 1946-os előadása során fogalmazódott meg Józsa Lászlóban. A könyv méltó lezárása a helyi Szent Márton jubileumi évnek is, hiszen a Szerző e munkáját az 1700 éve született Szent Márton emlékének ajánlotta. Úgy gondolom, hogy az Olaszországból kapott Szent Márton testereklye mellett a jubileumi év legnagyobb ajándéka Kunszentmárton városa közösségének. Az MTA SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport és a helyi plébánia közös vállalkozásaként indult kiadás a papváltás miatt előállt helyzetben meghiúsult. De akkor segített az összefogás, az egyéni áldozatvállalás: támogatók – közöttük a püspökség –, a Gazdakör tagjai, első helyen az elnök Benke Tibor, s előfizetők hosszú sora biztosította a kiadás anyagi fedezetét. Sokan a jász településekről is. A könyv kéziratának elkészítésében sokan segítettek: adatokkal, munkával. Molnárné Szikszai Klára és dr. Suba Györgyné nemcsak a jászapáti és jászberényi papokról szóló kitűnő könyvükkel adtak mintát, hanem adatok átadásával is segítették Józsa László munkáját. S ez nemcsak a személyes jó kapcsolatok miatt volt és van így, hanem azért is, mert a kunszentmártoni papok közül nagyon sokan jászsági településen folytatták lelkipásztori munkájukat és jász településekről sok papot kapott a Körös parti város. A segítők közül mégis ki kell emelni Dióssy Tibor tanár úr nevét, aki a szöveg és a képek digitalizálását végezte. A kötet végül az MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport és a kunszentmártoni múzeum kiadványsorozatában jelent meg.

A könyv gazdag forrásfeltárás és forrásközlés. Függelékében néhány érdekes dokumentumot tartalmaz a plébánia ismeretlen vagy alig ismert történetéből (pl. Hadik András gróf átutazása és éjszakázása Kunszentmártonban), verseket közöl az itt működő papoktól (pl. Demeter István, Ágoston Julián, Csépány László és mások), és közreadja Hegyfoky Kabosnak az anyakönyvek elemzéséből írott történeti demográfiai írását.

Nem csak vázlatos életrajzot közöl az itt működő plébánosokról és káplánokról a 18. századtól napjainkig, bár ez az első és leginkább hangsúlyos fejezete a könyvnek, hanem sorra veszi a helyi születésű, a kunszentmártoni származású lelkipásztorokat, az itt működő szerzeteseket, az itt elhunyt papokat, a kármelita szerzeteseket, a Kármelben működő egyházmegyés és szerzetes papokat. Életrajzuk, tanulmányaik ismertetése mellett rövid részleteket közöl többük prédikációiból, levélrész-

leteiből, de vallomásaikból is, arról, mi vezette őket a papi pályára, hogyan érezték magukat Kunszentmártonban. Kicsit mirólunk, magunkról is szól tehát ez a könyv.

A közelmúlt évtizedek papjai között sokan fölfedezhetjük egykori hittanárunkat, gyóntatónkat, barátunkat, azaz személyes emlékeink is lehetnek sokukkal kapcsolatban.

A lelkipásztorkodó papság szerepe elsősorban a lelkipásztorkodás, a hitbéli ismeretek közvetítése, a vallási és a világi műveltség terjesztése, a tudományos munka, a szociális és a karitatív munka, a közösségszervezés volt. A legtöbb pap valamelyik téren kitűnt. Volt és van közöttük kiváló tudós (pl. Szablyik István, az első hazai hőlégballon felépítője és kipróbálója, a szorgalmatos méhész Szuhányi János, Hegyfoky Kabos, a

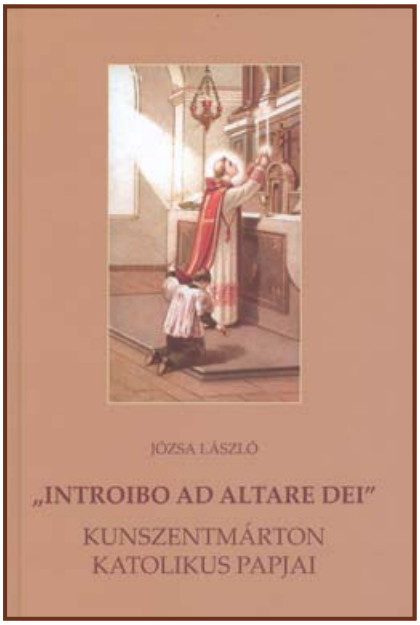

magyar meteorológia atyja, Szabó Xavér ofm teológus), társadalomkutató (Nagy Sándor), nagyszerű iskolaszervező (Dósa József), templomépítő, jó közösségszervező (Bolya Ferenc), folklórgyűjtő (Kiss Péter, neki köszönhetjük a legrégibb kunszentmártoni és mesterszállási népdalfeljegyzéseket). Szinte mindegyik szerepkört egyesítette magában (eddig utolsó) plébánosunk, Kövesdy Zsolt, aki jó közösségszervező volt, szociális szövetkezetet alapított, templomot épített és szépített, katolikus óvodát szervezett, tanított a Gál Ferenc Főiskolán, nyitott szívvel fordult mindenki felé, nyitott plébániát vezetett. Lélekben kunszentmártonivá vált és a Város be is fogadta.

Külön büszkeséggel említi Józsa László a helybeli születésű papokat, akik között ott van az első 18. századi helyi születésű plébános, Nagy Pál, aki 1762-ben eltemette a jászapáti és jászalsószentgyörgyi kirajzás vezetőjét, Kunszentmárton megalapítóját, Radics Istvánt, s napjainkig még nagyon sokan, összesen huszonegyen. A kármeliták 1940-ben költöztek az Alföldre. Feloszlatásuk után pedig csak 1989-től jöttek vissza. Itt volt kármelita szerzetes mai köztársasági elnökünk két rokona is: Áder Ráfael atya és Áder József testvér. 1950-ben rendházukba internáltak számos jezsuitát és ciszterci szerzetest, akik több hónap után „rázódtak el" az akkori magyar valóságban, Rákosi diktatúrájában. Közöttük volt a Szent István (Tudományos) Akadémia jogfolytonosságát biztosító ciszterci Horváth Adolf Olivér, vagy a nálunk letelepedett Maróti Ervin, Arnold atya, Öcsi atya. Mindegyikükről közöl adatokat, fényképeket Józsa László. A közölt fényképfelvételek forrásértékűek: liturgikus eseményeken mutatják be a szertartást végző papot. Számos esemény pedig a helyi közélet számára is nagyon fontos volt.

A könyv címe a zsinat előtti latin nyelven végzett szentmise lépcsőimájának zsoltársoraiból ered, melyet a pap a ministránsokkal párbeszédes formában mondott el: „Introibo adaltare Dei" = „Bemegyek az Isten oltárához". A felszentelt pap Isten oltárához léphet, hogy a hívő nép képviselőjeként és közbenjárójaként engesztelő és hála áldozatot mutasson be az Úrnak.

A könyv emlékeket ébreszt, ismereteket közöl, elmélyíti tudásunkat Városunk régebbi és közelebbi múltjáról. Emberközelbe hozza egykori és mai lelkipásztorainkat. Életútjukon keresztül településünk művelődési életébe, sokszor közéletébe, politikai életébe is bepillantást nyerünk. A közölt soksok fényképen szüleink, nagyszüleink, dédszüleink portréit is felismerhetjük! Azt hiszem, nagyon szép karácsonyi ajándék volt minden kunszentmártoni, kunszentmártoni gyökerű és sok nem kunszentmártoni család karácsonyfája alatt!

Köszönet érte a szerzőnek, Józsa László tanár úrnak, Laci bácsinak!

A könyv megvásárolható a Szent Márton Látogató központban (Kunszentmárton, Köztársaság tér 3. Tel.: 06-70/554 6005).Ára 7.000 forint.

Dr. Barna Gábor
egyetemi tanár

Kárpátaljai tanulmányút és kegyeleti zarándoklat

2016. szeptember 15-18.

(A Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület szervezésében)

A Gulag Emlékév kapcsán a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület tanulmányi kirándulást szervezett Kárpátaljára. A tanulmányút egyúttal kegyeleti zarándoklat is volt. Kárpátalja területe 1944. október végén már szovjet katonai megszállás alatt állt. Szűkebb hazánkból, a Duna-Tisza közéről 1944 nyarán vagy még korábban bevonult katonák közül sokan itt estek orosz fogságba, rájuk is emlékeztünk a kárpátaljai helyszíneken.

Az út során felkerestük az elhallgatott történelem emlékhelyeit.

Elhallgatott történelem – ugye kevesen hallották még ezt a kifejezést. Mire is gondoljunk ennek hallatán? Találgatások helyett ideírom: a GULAG-ra, „málenkíj robot"-ra elhurcolt sok ezer ártatlan honfitársunk és a sztálini terror kárpátaljai magyar áldozatainak sorsára. Bevallom, a GULAG szó, vagy inkább a „gulagok" hallatán sokáig szigetekre gondoltam. Honnan is tudhattam volna, hogy ez a betűszó a Glavnoje Upravlenyije Lagerej,(magyarul: Lágerek Főparancsnoksága) kifejezésből származik?

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa 0036. sz. parancsa tartalmazta – többek között – a következőket: *„Egész sor településen német és magyar nemzetiségű hadköteles személyek élnek, akiket ugyanúgy, mint az ellenség katonáit, le kell tartóztatni és hadifogolytáborba kell irányítani.(…)* Össze kell írni mindazokat a 18-50 éves korú német és magyar nemzetiségű hadköteles személyeket, akik jelenleg a felszabadított Kárpátontúli Ukrajna területén élnek. (…) A katonai parancsnokok a jegyzékbe vételkor kötelesek az érintettek tudomására hozni, hogy november 18-án ismét kötelesek megjelenni. (…) A felszabadított Kárpátontúli Ukrajna területén élő személyeket külön osztagokban, listák szerint, konvoj alatt hadifogoly-gyűjtőhelyekre kell irányítani."

(folytatás a 14. oldalon)

(folytatás a 13. oldalról)

Mi volt, mi lehetett ennek az embertelen parancsnak a háttere, oka?

- Hadifogoly létszámkiegészítés *(Az előretörés, a területek elfoglalása nem a főparancsnokság által tervezett ütemben haladt. A frontparancsnokok ezt sok esetben a jelentős véderővel magyarázták. Ugyanakkor a fogságba esett katonák létszáma ezt nem igazolta, tehát kellett plusz hadifogoly létszám a korábbi jelentések „igazolására".)*
- A Szovjetunió II. világháború utáni munkaerő-szükséglete
- Etnikai tisztogatás (a terület magyar jellegének megváltoztatására irányuló törekvés)

A parancsot mindenütt végrehajtották. Egész falvak felnőtt férfi lakosait hurcolták el. Volt, ahol háromnapi élelemmel, takaróval felszerelkezve hajtották őket „malenkij robotra", amiből a szerencsésebbeknek három év, másoknak öröklét, vagyis halál jutott. Nem voltak tekintettel a papságra sem, őket is könyörtelenül elhajtották. Közülük legtöbben elpusztultak a rabságban. Tivadarfalva (ma Tiszapéterfalva) papja volt Gulácsy Lajos református lelkész, aki a szerencsésebbek közé tartozott, és túlélte a megpróbáltatásokat. Ő még ma is él, minden évben ő tart megemlékezést Tivadarfalván az áldozatok emlékműve előtt.

A fent leírtak jó részét Beregszászon, a Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskolán Molnár D. Erzsébet történész, a Főiskola tanára által elmondottakból tudom. Ő ékes magyar nyelven tartott számunkra lebilincselő előadást a sztálini terror- és áldozatainak kutatása során összegyűjtött ismeretekből, látványos szemléltetéssel, vetítéssel egybekötve. A főiskola megtekintése, rövid városnézés és koszorúzás után Munkácsra utaztunk.

A városban tett sétát követően felkerestük a sztálini terror 150 magyar áldozatának emléktábláját. A Himnusz közös eléneklése, egy vers és megemlékezés után helyeztük el a tisztelet koszorúját, miközben egyik útitársunk felolvasta a táblán szereplő neveket. Megható és megrendítő volt tudva, hogy az Ő „bűnük" mindössze az volt, hogy magyarnak születtek.

Munkácsról Tivadarfalvára (szálláshelyünkre) utaztunk, ahol Seres János esperes úr fogadott bennünket a református parókia és misszióház éttermében finom vacsorával.

A második napon hatalmas utat jártunk be. Csak felsorolásszerűen: Nagyszőlősön át (ahol láthattuk a Perényi-kastélyt) Husztra, majd Viskre (ahol a templom falán elhelyezett emléktábla szerint a 300 elhurcolt férfiből 100-an haltak meg) vezetett az utunk. Városnézést és koszorúzást követően Técső, Aknaszlatina (a sóbányák városa) útvonalon Terebesfejérpatakra érkeztünk. Itt rövid pihenőt tartottunk, megtekintve az Európa középpontját jelző emlékművet. A Fekete- és a Fehér Tisza összefolyásának megtekintése (fényképeszkedés) után Rahón át Kőrösmezőre érkeztünk. Ez a legtávolabbi pont, ahová el tudtunk jutni Kárpátalja határán. (Ez a legkeletibb település, ahol még magyarok élnek, és magyar tannyelvű iskola is működik. A zsidóság deportálásának és a málenkij robotra való elhurcolásoknak is egyik legkorábbi helyszíne.) Kissé nehezen találtuk meg az emlékhelyet, de némi kérdezősködés után csak ráleltünk, és a megemlékezést, éneklést követően megkoszorúztuk. Az állomáson, ahol az elhurcolt zsidókat is bevagonírozták, közösen mondtuk el Radnóti Miklós: Nem tudhatom című versét, és az emléktábla alatt elhelyeztük koszorúnkat. Az „asszonyvallató" függőhídon átkelve felkapaszkodtunk a domboldalon álló, az Európa Kulturális Örökségébe felvett fatemplomhoz, ahonnan csodás panoráma tárult elénk. Itt is belénk sajdult, amit már igen sokszor és sok helyen éreztünk: Istenem! Ez is a miénk (volt)! Innen már csak egy ugrás, és a Tatár-hágóra érkeztünk. Itt, az ezer éves határon épült ki egy három lépcsős határvédelmi rendszer. Ennek első vonala a Hunyadi-állás körkörösen védhető helységtámpontjai, mögötte a Szent László-állás erődítményei az ezeréves határvonalon (ami soha nem épült ki teljesen). Harmadik eleme volt a védelmi rendszernek az ún. Árpád-vonal völgyzárai. Rövid nézelődés, fotózás után indultunk vissza szálláshelyünkre, ahová jó későn érkeztünk meg kissé fáradtan, de telve élményekkel.

Zarándoklatunk harmadik napján először Ungvárra vezetett az utunk. Belvárosi séta után a vár, majd a skanzen meglátogatása következett. Téves információk, illetve félretájékoztatás miatt az emlékhely koszorúzását csak a legelszántabb gyaloglók tehették meg. Ők nem hittek a hamis információknak és szinte végig futva, kérdezősködve, mégis csak megtalálták az emlékművet, és elhelyezték rajta a kegyelet koszorúját. Köszönet érte a Székely családnak!

Munkácson át a Szolyvai Emlékparkba utaztunk. A városban a második világháború végén, 1944 novemberében létesített egykori gyűjtőtábor áldozatainak, a "málenkij robot" elszenvedőinek emléket állító parkot 1994 novemberében avatták fel. Az emlékpark a szolyvai gyűjtőtábor egyik temetőjének a területén, az első világháborús katonatemető szomszédságában létesült. Szívszorító érzés volt olvasni a fekete márványtáblákon szereplő sok-sok nevet, hallgatni a kapu mellett álló kis kápolna lélekharangját. Magyarok, németek, szászok ezrei vesztek itt fagyhalál, járványok, éhhalál következtében. Versek és megemlékezések után elénekeltük a Szózatot, majd elhelyeztük a koszorúkat, nemzeti színű szalagokat, kokárdákat az - egyes becslések szerint - több mint 40 ezer áldozat emlékét őrző köveken. Az emlékpark bejárása után mindenki mélyen elgondolkodva, csendesen ballagott az autóbuszig, útközben sokan megkongatták a kis lélekharangot.

Felsőgereben volt a következő megállónk, ahol a már korábban említett Árpád-vonal egyik helyreállított bunkerét tekinthettük meg. A nagyszerűen tervezett és kivitelezett erődítmény sajnos nem tölthette be feladatát, mivel a románok árulása és átállása után az oroszok a Bánságban kijutottak az Alföldre, így a magyar csapatok a bekerítést elkerülendő kiürítették állásaikat és visszavonultak. Ma idegenforgalmi látványosság, kb. 1 km-es szakasza járható be, tervezik további szakaszok helyreállítását. Ugye a „ha" szócskával kezdődő mondatot nem érdemes végigmondani, de mégis sokan mondogattuk: mi lett volna, ha …? Persze ennek semmi értelme, úgyhogy indultunk tovább aznapi utolsó úti célunk, a Vereckei hágó felé. Az alig 30 km-nyi távolságot közel egy órás buszozással tettük meg. Némi gyalogtúra után ott álltunk a honfoglalási emlékmű többszöri megrongálások nyomait magán viselő, ám mégis büszkén magasodó tömbje előtt. Természetes volt, hogy közösen énekeltük a Himnuszt, és más, hazafias dalokat. Több útitársunk készült erre az alkalomra verssel, megemlékezéssel. Ezek elhangzása után többen koszorúkat, szalagokat, kokárdákat tettünk az oltárkőre, illetve az emlékműre. A közös fotó itt sem maradhatott el, hiszen mindannyian el akartuk helyezni fontos emlékeink között ezeket a képeket. Csak nem három órás buszozás után értük el ismét szálláshelyünket.

Utolsó napunk a tivadarfalvi református templomban kezdődött. Seres János esperes úr mutatta be a felújítás

alatt álló templomot, és beszélt a helyi magyarság, az iskolájuk helyzetéről. Elmondta, hogy mennyire fontos számukra az anyaországból érkező támogatás, hiszen e nélkül már nem tudnának létezni. Központi, állami támogatást ugyanis egyetlen fillért sem kapnak. Ennek ellenére diákjaik kiválóan megfelelnek az érettségi vizsgákon. Köszönhető ez a nagyszerű pedagóguskarnak, akik kitartanak a nehéz körülmények között is, bár volt eset, hogy három hónapig még fizetést sem kaptak. Innen a „malenkij robot" tivadarfalvi és péterfalvi áldozatainak emlékművéhez mentünk, ahol az Espere Úr mondott megemlékezést, melyet szintén a Himnusz éneklése, majd koszorúzás követett. Elköszöntünk vendéglátónktól, majd a már ismert útvonalon Beregszászra buszoztunk. Némi szabadidőt kaptunk, hogy ki-ki érdeklődése szerint megnézze a múzeumot, a piacot,tegyen egy sétát a városban és elköltse maradék hrivnyáját, majd a határ felé vettük az irányt. Hihetetlenül gyorsan, alig másfél óra alatt sikerült átjutnunk, s kezdtük meg magyarországi zarándoklatunkat a Hortobágyon.

Hortobágy – az idegenek számára vonzó turisztikai látványosság, végtelen róna, „méneseknek nyargaló futása", „ösztövér kútágas, hórihorgas gémmel", délibáb, kilenclyukú híd, csárda, vadromantika. Sokáig csak kevesen tudták, hogy emberek, családok százainak, életük legszörnyűbb időszakának, a kitelepítéseknek egyáltalán nem romantikus, ám igen fájdalmas helyszíne. Ma már egyre többen megismerik ezt az oldalát is, hiszen emléktáblák, emlékhelyek, múzeum őrzi, idézi történelmünk egyik legsötétebb szakaszának emlékét.12 tábort, „szigetet" hoztak itt létre 1950-53 között, ezek alkották a magyar GULAG szigeteket. 1950-ben létesült Árkus, Kónya, Lenin-tanya, Kormópuszta, Borzas-Mihályhalma, Erzsébet tanya Kilences tanya altáborral, Kócspuszta a Jusztos-, Lovassy-, és Piroska tanyán, majd 1951-ben Tedej, Elep, Ebes, végül 1952-ben Borsós I-II. illetve Lászlómajor. Hajdúnúnás-Tedej volt első állomásunk, ahol az úttal párhuzamosan futó vasúti sínektől alig néhány méterre örökzölddel övezett, fekete márványtáblán olvasható a következő felirat:

„Ez az emlékmű tanúskodik a vörös terror 1951 – 53 években elkövetett gaztetteiről. Köztiszteletben álló ártatlan családok százait, 702 személyt hurcoltak el otthonukból ide, az akkori pusztaságba, és éheztetve, az állatoknál is kegyetlenebb körülmények között, tömegbarakkokba zsúfolva szántak halálra csecsemőt és aggastyánt egyaránt. A mindenüktől megfosztott rabokat géppisztolyos, kutyás rendőrök őrizték zárt területen, ahonnan csoportosan kísérték őket munkába, mint a helyi állami gazdaság rabszolgáit. Az egykori raboknak már csak kis töredéke él, akik az emlékmű felállításával fáradoztak az utókor részére, noha attól a mai napig sem anyagi, sem erkölcsi igazságszolgáltatást nem kaptak."

E szöveg alatt az egykori tábor alaprajza látható, egy 1952-es légi felvétel alapján, majd az egyik túlélő: Apatini Ferenc Illés: Túléltük c. könyvéből egy idézet. *„Reméljük, hogy emlékünk fennmaradó tisztasága unokáink példaképe, és erkölcsi szilárdságuk alapja lehet."*

Útitársunk volt Báldy Béla növénynemesítő, akit 16 évesen hurcoltak szüleivel együtt a hortobágyi táborba. Ő mondott itt megemlékezést, felidézve az átélt borzalmakat. 1950. június 23-án éjjel 1 óra harminc perckor zörgettek ajtajukon. Felszólították őket, hogy fél órán belül 20 kg-os csomaggal készüljenek fel az elszállításra. Ő nyári vakáción volt otthon a kertészeti szakközépiskolából. Apja üzletét már korábban elvették. Kizárólag személyes holmijukat és irataikat vihették magukkal, minden mást ott kellett hagyniuk. Marhaistállóban helyezték el őket. Az első levelet három hónap elteltével írhatták, de azt alaposan cenzúrázták. Mindenféle indoklás, bírói ítélet nélkül negyven hónapot kellett itt eltölteniük. Megrendülten hallgattuk szavait és elszorult torokkal énekeltük a Szózatot. A tisztelet koszorújának elhelyezése után a 23 kilométerre fekvő, Lenin tanyának nevezett tábort idéző emlékkőhöz utaztunk. A felirata szerint ide *„1950. június 23. és 1953. október 31. között 175 családot, 630 embert, csecsemőt, gyermeket, felnőttet és aggastyánt hurcoltak el bírósági ítélet nélkül, örökös rabságra."*

Az emléktáblát csupán 2003. szeptember 14-én állították. Itt verssel és rövid megemlékezéssel tisztelegtünk, majd a koszorú elhelyezése után Ebesre indultunk, ahol a Széchenyi FerencTájmúzeum idézi a hortobágyi kényszermunka-táborok hajdani lakóinak embertelen életét. A múzeum udvarán álló emlékmű előtt tisztelegtünk és koszorúztunk.

„Síremlékmű a kommunista diktatúra magyarországi munkatáboraiban elhunyt ártatlan áldozatoknak 1945-1953

Köszönjük, hogy elnyerhettük földi nyugalmunkat Őszentsége XVI. Benedek pápa apostoli áldásával 2007. október 13."

Olvasható a szürke márvány emlékkövön. A múzeumot Kovács Sándor történész mutatta be. A kiválóan tervezett és kivitelezett kiállítások szinte tapinthatóvá tették a látogatók számára mindazt, amit a valamikori fogva tartottaknak át kellett élniük. A posztereken egykori fényképek, a túlélők visszaemlékezései láthatók, olvashatók. A korabeli rabokat és őrzőiket ember nagyságú makettek, az elhelyezés körülményeit barakknak berendezett sarok idézi fel egykori használati tárgyakkal, az emeletes priccsel és lakóival. A kiállítást látva és az előadót hallgatva bizony néha könny csillogott sokunk szemében.

Noha későre járt, a mély benyomások hatása alatt sokáig időztünk a múzeumban, de indulnunk kellett, mert még hátra volt utunk utolsó tervezett állomása, a Hortobágyi Csárda közelében álló emlékkereszt felkeresése. A csárda melletti parkolóból a Kilenclyukú hídon átsétálva jutottunk az emlékműhöz. Szavalatok és hazafias dalok eléneklése után helyeztük el koszorúnkat a Magyar Politikai Foglyok Szövetsége által 1990-ben állított emlékkereszt talapzatán, melyen egyebek mellett egy Bethlen idézet is olvasható: *„Azt tettük, amit tehettünk, noha tudtuk mit kellene tennünk."* Itt is közös fotó készült a látogatás emlékére. Eddigre már teljesen bealkonyodott, s a lenyugvó nap utolsó sugarainak fényében sejtelmesen álló Hortobágy képével szemünkben szálltunk autóbuszba, hogy fáradtan, de az átélt élményekkel telve induljunk otthonunk felé.

SOHA, SEHOL, SENKINEK! Ez a három szó volt, amit szó szerint „belevertek" az elhurcoltak fejébe.

És valóban, még a rendszerváltás után is sokáig nem hallottunk, nem tudtunk ezekről a szörnyűségekről, mert a borzalmak túlélői, a megfélemlített, megalázott áldozatok nem tudtak, vagy nem akartak beszélni róla. Jó lenne, ha az iskolák történelemtanárai a „velünk élő történelem" tanítása során minél több diákkal végig járnák a hortobágyi GULAG szigeteket. Meggyőződésem szerint ez többet érne, több nyomot hagyna minden magyarázatnál, vagy olvasott szövegnél, ékesszóló előadásnál.

Varga István, a BKK megyei Honismereti Egyesület elnökhelyettese

KÉPES RIPORT
A Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület Kárpátaljai zarándokútjáról Szórád Péter fotóival

A zarándokút állomásai

Tiszaújlak, a Turul-emlékmű

Emlékezés a kőrösmezei vasútállomáson

Koszorúzás Beregszászon

A Rákóczi kastély, ma művészeti iskola

Hősi emlékmű Kőrösmezőn

Koszorúzás Ungváron

Honfoglalási emlékmű a Vereckei-hágón

A Lenin tanyai emlékmű

A sztrukivszkai fatemplom

Futóárok a föld alatt az Árpád-vonalon

A zarándoklat résztvevői a hortobágyi emlékkeresztnél

A jászok világa Budapesten

Négy jászsági kötődésű festő- és grafikusművész csoportos kiállítása aratott nagy sikert a budapesti Duna Palotában 2016. december 13.– 2017. január 15. között. A „Színmagyar – A Jászok" című képzőművészeti tárlaton Molnár János, Somogyi Győző, Jánváry Zoltán és Bobák László alkotásait láthatták az érdeklődők.

Somogyi Győző édesanyja révén a Borzákok nemzetségén keresztül kötődik a jász földhöz. Hagyományőrző huszárkapitányként is tevékenykedik. 2014-ben Jászapátin a Jász Világtalálkozón a Salföldi Kopjások élén lovagolva üdvözölhettük.

Jánváry Zoltán, Molnár János, Somogyi Győző, Bobák László alkotók, Tóth Norbert, a Forrás Galéria igazgatója, Szász Jenő, a Nemzetstratégiai Kutatóintézet elnöke és Borbás Ferenc jászkun főkapitány

Művei témáját a magyar történelemből, a vallásból, valamint a hétköznapi életből meríti. A kiállított alkotásai színes tojástemperával készültek.

Jánváry Zoltán a jászapáti Utassy család sarja. Rajzai, rézmetszetei hol magát az embert állítják középpontba, hol pedig különböző épületeket, állatokat jelenítenek meg egy régi, letűnt világot megidéző kompozícióban.

A jászárokszállási Bobák László családja tősgyökeres jász család, felmenői között redemptusok is voltak. A művész szülőföld iránti szeretete képeiben is visszatükröződik. Vásznain gyakran jelenik meg a jászsági táj, ennek a tájnak a hangulata, sajátos formavilága, az eltűnő kis utácskák. Nagyon érzékletesen mutatja be a jászsági tanyák világát.

A jászberényi kötődésű Molnár János képeit a népi motívumok, a paraszti arcok, a hímzésminták teszik a hagyományőrzők számára kedveltté. A most kiállított „Mi magunk – az ember" címet viselő sorozat tizennégy képben vezet végig a születéstől a halálig. A művész az emberi élet sorsfordulóit a színek változásával hangsúlyozza, a képek alján népdalok verssoraival.

Szász Jenő, a Nemzetstratégiai Kutatóintézet elnöke szerint a mai napig nincs eldöntve, ki az igazi, és ki a legjobb magyar, hiszen a kunok, a palócok, a hajdúk, a székelyek és a jászok is azt tartják magukról, hogy tulajdonképpen ők a legjobb és legigazabb magyarok. Mint kifejtette, igaz magyarrá a magyarsággal való tudatos sors- és kultúravállalás tesz valakit, ez a legfőbb nemzeti összetartó erő.

A Jásztánc Alapítvány táncosai

Borbás Ferenc jászkun főkapitány külön büszkeségnek tartja, hogy a négy művész jász mivoltát felvállalva mutatta be alkotásait a tárlaton. „*Művészeink azok, akik tovább növelik erőnket és bizalmunkat abban, hogy a mai világban is van keresnivalónk, érdemes értéket*

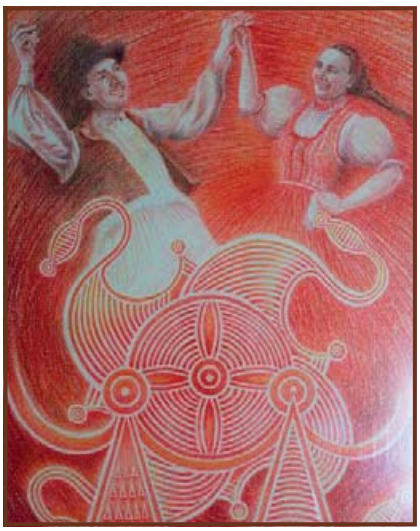

Molnár János: Fiatalság
Fotó: B. M.

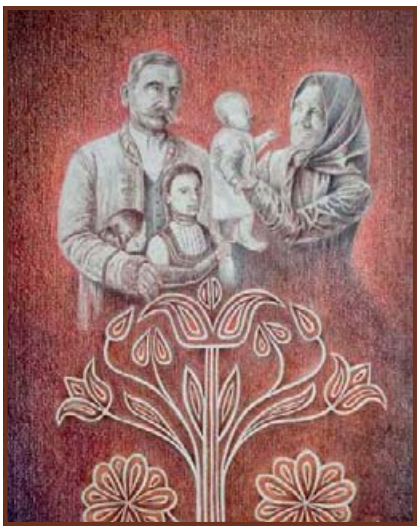

Molnár János: Az unokák
Fotó: B. M.

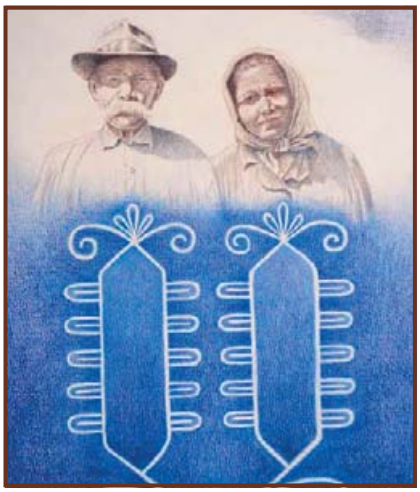

Molnár János: Ketten
Fotó: B. M.

Bobák László: Generációk
Fotó: B. M.

Somogyi Győző: Díszpipacs
Fotó: B. M.

Jánváry Zoltán: Útinapló
Fotó: B. M.

Bobák László: A Zagyva Jászberénynél. Fotó: B. M.

Bobák László: Jászárokszállási utcarészlet. Fotó: B. M.

Somogyi Győző: Hegyes kő kecskékkel. Fotó: B. M.

teremtenünk, és hogy hagyományőrző erőfeszítéseinket siker koronázza".

Tóth Norbert, a kiállítás kurátora, a Forrás Művészeti Intézet igazgatója szerint a mostani kiállítás fontosságát az adta meg, hogy oly korban született, amikor az évszázadok óta teremteni képtelen ellenkultúra pusztítását, vagyis a közös értékek lerombolását, a közösség rendjének felszámolását is – kultúrának hamisítják. Ez a kiállítás annak üzenetét hordozta, hogy hittel és elszántsággal, összefogva megvívhatjuk harcunkat hagyományainkért, értékeinkért, együvé tartozásunkért.

Bognár Mária újságíró

Márton Lajos és a jászberényi ferencesek

(Székelyudvarhely, 1891. február 27. – Budapest, 1953. január 26.)
festőművész, illusztrátor, templomfestő, bélyegtervező, grafikus, plakáttervező

Tanulmányait Székelyudvarhelyen a Nagymező utcai polgári iskolában végezte. Kora ifjúságától fogva részt vett a Regnum Marianum munkájában. Középiskolás korától a Magyar Cserkész, a Zászlónk, a Vezetők Lapja, majd a Jóbarát illusztrátora volt. 1907-1911-ig Újvári Ignác tanítványa volt a budapesti

Márton Lajos: Istenem és Mindenem című festménye képeslapon

Iparművészeti Iskola festő szakán. Vázlatfüzetében örökítette meg a különféle cserkésztáborokat, cserkész rendezvényeket. Tóth Tihamér pap, tanár, püspök műveit is rendszeren illusztrálta. Több mint 500 vallási tárgyú képeslapot rajzolt, 8000 rajza maradt fenn.

Az 1938-as Eucharisztikus Világtalálkozóra bélyegeket tervezett. Kiállítása volt a Könyves Kálmány Szalonban 1916-ban, a Nemzeti Szalonban 1926-ban és 1928-ban. 1938-ban Szalma Istvánnal kifestette az országjáró körútra induló Szent Jobbot szállító aranyvonatot. 1953. január 26-án, Budapesten hunyt el, a Farkasréti temetőben temették el. Születésének 100. évfordulóján hamvait az Országúti Ferences Templom kriptájában Kékesi László urnafülkéjében helyezték el. Könyvillusztrációi jelentek meg 1920-tól kezdve, összesen 92 ilyen könyvet sikerült fellelnem. Közel 40 templomban láthatók freskói, oltárképei: Balassagyarmat, Budapest III. ker. Segítő Szűz Mária kápolna, Központi Papnevelő Intézet kápolnájának üvegablakai, templomunk főoltárképe, és a Szent József oltár, Cibakháza, Csongrád, Gölle, Gödöllő premontrei rendház kápolnája, Gyöngyös, Máriabesnyői kapucinus templom, 1935: Nagyecsed (3 oltárkép), 1936: Budapest-Rákócziánum, Erzsébet Leányárvaház kápolnája, Szegénygondozó Nővérek kápolnája Ludány, 1937: Hatvan: Ferences templom freskói, Jászberény: Szent Teréz oltár, Nógrádpatak, Szécsény, 1938: Amerikai Premontrei rendház, Cibakháza, Salgótarján-Szent József telep, Simontornya, Szentes, Szolnok, 1942: Hadikfalva, váci szeminárium kápolnája, Temerin, Debrecen-Szent István Templom, Soltszentimre, 1943: Szentes-Jézus Szíve Templom, 1944: Palotás, 1945: Kálló.

A jászberényi Ferences kolostor ebédlője (refektóriuma) Márton Lajos festett képeivel ***Fotó: Baráth Károly***

1936-ban hívták meg a jászberényi ferences kápolna kifestésére. Először június 18-án érkezett meg a művész, amikor is felmérte a kápolnát, egyeztették az elképzeléseket.

Röviddel utána meghívták Porciunkula ünnepére is, ahol tréfás rajzaival szórakoztatta a rendház tagjait. Augusztus 3-án rögzítették a megállapodást, és szeptemberben fogott hozzá a kápolna festéséhez. Sajnos a háztörténet nem emlékezik meg róla, hogy mikor kezdi el a munkát, s történt-e valami érdekesség. November 25-én, Alexandriai Szent Katalin ünnepén áldotta meg a kápolnát P. Schrotty Pál tartományfőnök. Ő támogatta a munkálatok költségeit is, mely 2000 Pengőbe került.

1937 márciusában Tassi asztalos mester készítette el az új Lisieux-i Szent Teréz oltár szerkezetét. A háztörténet jegyzője megjegyzi, hogy igen jól sikerült. Márton Lajos megfestette az oltárképet is, felhelyezés előtt még kitették a híveknek szemlélésre.

1946. március 19-én áldották meg az újonnan készült Szent József képet, melyet Márton Lajos „utolérhetetlen bájjal festett meg", s a kórus alatt helyeztek el.

1946. október 27. *„Krisztus Király ünnepén áldotta meg P. Gergely a diákmisén a gyermek Jézus képét – Márton Lajos festőművész olajfestményét. A templomban helyeztük el avval a szándékkal, hogy később miniatűr oltárra kerül s az oltárt a gyermekek gondozzák, hogy így nevelődjenek a templom és az oltárok gondozására."* – írja a plébániatörténet jegyzője.

A háztörténet utolsó kötete, melyet 1937-ben kezdtek írni, sajnos elvezett, így csak szóbeli közlésből tudhatjuk, hogy rendház ebédlőjét (refektóriumát) is ő festette ki.

Varga Kamill ferences testvér

Búcsú Bedőné Bakki Katalin karnagytól (1944–2016)

Áll törékeny alakjával a keskeny karnagyi dobogón és széles karmozdulatokkal, vagy csak apró jelzésekkel vezényli szeretett kórusát. A másik kép, amikor gyors léptekkel siet az utcán, mert mindig volt valami fontos szerveznivalója. Ha rá gondolok, mindig így jelenik meg előttem Bakki Katalin tanárnő alakja, aki 2016. november 29-én, 72 éves korában örökre itt hagyott bennünket.

Halála előtti héten még bejött hozzám a múzeumba, hogy megbeszéljen velem valami fontos ügyet. Mikor mondtam neki, hogy még nem késett el javaslatával, mert még nagyon sok idő van rá, azt felelte, nem akartam kifutni az időből. Mintha megérezte volna az idő sürgetését!

Ekkor találkoztam vele utoljára, mert néhány nap múlva már futótűzként terjedt a hír Kati néni „utolsó énekórájáról." A Teremtő megadta neki azt a kegyet, hogy a katedrán fejezhette be földi pályáját.

Bakki Katalin egy neves jászberényi zenész család tagjaként 1944. január 31-én, a vízöntő havában született. Már világra jöttekor eldőlt a sorsa, mert a jó Isten kitűnő zenei talentummal ajándékozta meg. A zene iránti szeretetét a családja is erősítette, hiszen édesapja, id. Bakki József alapította 1958-59-ben a zeneiskolát, 1940-1967-ig vezette a nagy múltú Palotásy János Vegyeskart. Testvére ifj. Bakki József zeneszerző pedig a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem adjunktusaként dolgozott korai haláláig.

Bakki Katalin felsőfokú zenei tanulmányait 1966-ban Debrecenben a Kodály Zoltán Zenetanárképző Főiskolán végezte vadászkürt-szolfézs szakon. Ezután visszatért szülővárosába, és ének-zenetanárként, illetve karvezetőként működött utolsó földi pillanatáig. Szerteágazó zenei tevékenységével örökre beírta nevét Jászberény kulturális életébe.

Tanítói és karnagyi munkáját a Lehel Vezér Gimnáziumban kezdte, de párhuzamosan a Kállai Éva Gimnáziumban és jogutódjában a Liska József Erősáramú Szakközépiskolában is oktatott. Tanított a jászárokszállási gimnáziumban, a jászberényi Klapka György Szakmunkásképzőben és a Terplán Zénó Műszaki és Közgazdasági Szakképző Iskolában.

Közben felsőfokú karnagy- és zenekarvezető, illetve kántori képesítést is szerzett, amellyel még tovább bővítette amúgy is rendkívül gazdag zenei tevékenységét. Imádott tanítani, de mellette lelkesen és eredményesen vezette az iskolai és a városi kórusokat is. Volt olyan időszak, amikor hat kórus vezetését látta el egyszerre.

Bedőné Bakki Katalin

Már 1958-ban tagja lett a Palotásy János Vegyeskarnak, amelynek vezetését édesapja, majd bátyja után ő vett át. A kórus ebben az évben ünnepli fennállásának 155 éves évfordulóját, amelyre Kati néni is nagy lelkesedéssel készült, de ezt az ünnepet már nem érhette meg.

Élete volt a zene! A kórusvezetés mellett egy ideig a Palotásy János Zeneiskolában szolfézst és rézfúvós hangszereket is tanított. 1974-ben a *Hazai esték* elnevezésű országos televíziós vetélkedő jászberényi műsorában Ő volt az, aki megszólaltatta a Legendás Lehel-kürtöt.

Energikus, fáradhatatlan és kitartó volt munkájában, nem nagyon ismert lehetetlent. Számos szakmai társaságnak tagja volt, és folyton képezte magát. Kórusaival számtalan sikert ért el mind hazai, mind pedig külföldi fellépéseken, versenyeken.

Az elmúlt ötven évben a világ számos országában szerepeltek, s alakítottak ki baráti kapcsolatot az ottani kórusokkal.

Kezdeményezésére minden évben összefogtak Jászberény kórusai, és a Jászberényi Nyár rendezvénysorozat keretében egy közös zenei művet mutattak be. Az elmúlt évek produkciói közül a legutóbbi grandiózus bemutatók egyike Orff: Carmina burana-ja volt, amelynek több ezer ember tapsolt a város főterén.

Példaértékű és magas szintű oktatói munkásságáért számos elismerést kapott: Déryné-díj, Szolnok Megyéért – Művészeti díj, Csokonai Vitéz Mihály Alkotó díj. Szülővárosa pedig 2004-ben Pro Urbe Jászberény, 2012-ben pedig Jászberény Város díszpolgára címmel tisztelte meg.

Álmai, jövőbeli tervei azon a novemberi napon hirtelen köddé váltak. A karnagyi pálca hideg koppanással esett a katedrára, s Kati néni elment…

Elment abba a messzi, égi világba, ahol szerettei már várták őt. S ha most felidézem kedves személyét, látom őt az égi kórust vezényelni ugyanazzal a hittel, lelkesedéssel, szeretettel, mint tette itt a földön egész életén át.

Bedőné Bakki Katalint december 12-én a jászberényi Fehértói temetőben helyezték örök nyugalomra, szülei, testvérei, és Palotásy János zeneszerző sírja közelében. A város nevében Szatmári Antalné alpolgármester asszony, a Terplán Zénó Szakképző Iskola nevében Szabó Attila tanár, a Palotásy János Vegyeskar nevében Sebőkné Németh Katalin titkár asszony búcsúzott el Jászberény zenei életének legendás alakjától.

Drága Tanárnő! Kedves Kati néni találj lelki békét és megnyugvást az új világodban! A mi szívünkben és emlékezetünkben Te örökké élni fogsz!

Tanítványod:
Hortiné dr. Bathó Edit
múzeumigazgató

A juhászattól a vándorserlegekig

Többször olvashatott már a Túrkeve újság hasábjain a kedves olvasó a kevi juhász, Kovács Sándor juhászfesztiválon túlmutató főzőversenyeken való részvételeiről, sikereiről. A mostani beszélgetésünkben arra is kíváncsi voltam, honnan indult az út a Kevi Juhászfesztiválig.

A régi emlékek felidézése során kiderült, hogy Sanyinak a kezdetek óta kapcsolata volt a Kevi Juhászfesztivállal. A fesztivál indulásakor a Kádas Antal vezetése alatt álló Juhtenyésztő KFT biztosította a juhokat a Túrkevén megrendezésre kerülő Országos Juhnyíró Bajnoksághoz. (Kádas Antal úr az indulástól a mai napig a Kevi Juhászfesztivál juhászattal kapcsolatos programjainak szakmai vezetője attól függetlenül, hogy a fentiekben említett KFT 2000-ben megszűnt.)

Cikkünk főhőse kis kora óta a juhok közelében élt. 1976-86-ig dolgozott juhászként, majd 2000-ig brigádvezető volt a Túrkevei Termelőszövetkezet Juhászati Ágazatában, valamint a Juhtenyésztő KFT-nél. Amíg élt az édesapja, addig mindig ő, a családfő főzött birkapörköltet a családban, illetve különböző rendezvényeken. Sanyi jó szívvel segítkezett a bográcsos finomság előkészítésénél és a főzésnél. A vidéki események közül a hódmezővásárhelyi Alföldi Állattenyésztési Napok voltak a legkedvesebbek, ahol apa és fia több bográcsban főzte a túrkevei recept szerinti ízletes birkapörköltet. Sanyi már Hódmezővásárhelyen hozzászokott a szakmai beszélgetésekhez, a főzőversenyek hangulatához. Igaz, ott még nem az övé volt a felelősség, hanem az apukájáé. A bográcsban főtt birkapörkölt illata sok érdeklődőt odacsalogatott. Amíg édesapja ügyelt az ételre, addig a fia szívesen válaszolt a látogatók kérdéseire. 2000-ben első helyezést értek el hódmezővásárhelyi főzőversenyen. A boldogság azonban nem tarthatott sokáig. Megszűnt a Juhtenyésztő Kft. Máshol kellett munkát vállalni. A juhokkal azonban soha nem szakadt meg a kapcsolata, ugyanis a testvére, Kovács Károly juhnyájánál folyamatosan besegített.

2002-ben sajnos elhunyt a mintát nyújtó édesapa, így Sanyi átvette a teljes felelősséggel járó stafétát a családi- és egyéb rendezvényekre történő kevi birkapörkölt főzés területén. A 2006-os év bizonyos értelemben a gyökerekhez való visszatérést hozta meg juhászunk számára, ugyanis nagybátyja halálát követően ő vette át a fesztiválon a kevi juhász szerepét. Ő lett a Kevi Juhászfesztivál arca. Eleinte „csak" reprezentációs feladatot jelentett ez számára. Főleg a Bericóban megrendezett Országos Juhnyíró Bajnokságon való pásztorruhás szakmai képviselet volt a feladata. Később, amikor márcsak a belvárosban volt a Kevi Juhászfesztivál, akkor pedig a juhászkunyhó mellett a bográcsos főzést is bemutatva subában, árvalányhajas kalapban, juhászbottal a kezében fogadta a KEVI JUHÁSZ– mindig szolgálatkészen, szakmai alázattal – a fesztiválra látogató kedves vendégeket a főbejárat közelében egyre autentikusabb környezetben. A családja is szívesen jelen volt mellette. Felesége, Terike, városunk, Túrkeve legnagyobb rendezvényén és más, főzőversenyekhez kapcsolódó alkalmakkor is elválaszthatatlan partnere lett férjének, aki terítésben, tálalásban, majd önálló főzéssel is segítette őt. A gyermekek közül Laci és Terike is kedvet kaptak a szabadtéri főzéshez. Hol önállóan, hol családi együttműködéssel vesznek részt már az unokákkal együtt is egyes főzőversenyeken. A sikert, az ismertséget az mutatja,

Kovács Sándor kevi juhász
Hornok Magdolna festménye

hogy míg kezdetben csak egy bográcsbirka főtt a fesztivál idején, addig most már 5-6 bográcsnál tart a mester. Ez azonban csak a Kevi Juhászfesztiválra szóló mennyiség. Ezen kívül számos alkalomra főz Sanyi Túrkevén, és tesz eleget a Kevi Juhászfesztiválon elért főző sikereinek köszönhetően országhatáron innen és túl főzőversenyekre szóló meghívásoknak. Sajnos nem tudnak minden helyre elmenni. Ahová eljutnak, ott azonban – szerencsére – mindig a dobogón, többször a legfelső fokán, illetve különdíjasként szerepelnek már nem csak birkapörkölt kategóriában. Főztek már győztes kocsonyát, lecsót, tárkonyos ragulevest és még hosszasan lehetne sorolni a finomságokat.

Egy biztos, a főzőversenyekkel járó áldozatos munkát egyetlen alkalommal sem magukért vállalták, hanem szeretett városukért, Túrkevéért. Nem hallgatták el soha az őket segítőket sem. Több éven keresztül segítette a munkájukat Túrkeve Város Önkormányzata, Katona István és testvére, Kovács Károly. Külön kifejezte háláját Csányi Sándor gulyáskirály, a gasztronómia lovagja iránt, aki szakmailag, emberileg kiáll mellette.

Önzetlenségüket mutatja, hogy ha személyes jelenlétükkel és pörköltjükkel kellett képviselni Túrkevét az Utazás Kiállításokon Budapesten és Szolnokon, televízió felvételeken, jótékonysági főzőversenyeken vagy országos rendezvények díszvendégeként, időt, energiát, fáradtságot nem kímélve beöltözve, népies milliőt bemutatva jelentek meg az ország bármelyik területén. Azt gondolom, hogy a sok új ismerős, barát külön hozománya, ajándéka az elmúlt éveknek. 2016-ban 8 főzőversenyen vett részt a Kovács házaspár. Volt köztük olyan, ahová több éve járnak már, a Karcagi Birkapörkölt főző Fesztivál és a Szolnoki Gulyásfesztivál, a fertődi Eszterházy Barokk Ételfőző Fesztivál és a tiszaföldvári Paprikás Ételek Főzőversenye. Amikor a felől érdeklődtem, hogy melyik a legkedvesebb rendezvény számukra, egybehangzóan a Kevi Juhászfesztivál mellett Fertőd és Tiszaföldvár neve hangzott el, ugyanis mindkét helyről már két alkalommal sikerült elhozni a legjobb főzőnek járó vándorserleget. Azt 2017-ben vissza kell vinni, s reméljük, sikerül most már örökösen meg is tartani! Beszélgetésünk alkalmával az is kiderült, hogy egyre nagyobb teher nyomja a sikeres főző páros vállát. Minden évben, minden alkalommal hozni szeretnék a megszokott színvonalat.

Ami nekem külön érdekes volt az interjú készítése közben, bárhová néztem a Kovács házaspár lakásában, mindenütt volt valami emléktárgy, fotó és még egy festmény is, amely a KEVI JUHÁSZT ábrázolja, illetve a főzőversenyeken elért sikereket bizonyítja. Igazán becsben tartott ereklyék ezek! Engedje meg a kedves olvasó, hogy a sok emlék közül kettőt kiemeljek. Beszélgetésünk közben elém tárult egy remek olajfestmény a falon, amiről én korábban nem tudtam Kiderült, hogy Hornok Magdolna festőművészt is megillette a kevi juhász, aki tudatosan készít népi mesterségekről, mesteremberekről élethű festményeket. (Jelen írás illusztrációjaként szolgál a remek festmény.) A másik nagyon kedves pillanatképet pedig két, karácsonyfa alatt található kis mesekönyv jelentette, amelynek a Csillagszemű juhász és az Aranyszőrű bárány volt a címe. A fenti példa mutatja, hogy a család mindennapjaiban folyamatosan jelen van a juhász, a bárány és a juh gondolata. Minden, ami a juhászathoz kapcsolódó, nagyon fontos számunkra.

Kívánom, hogy 2017-es év eredményessége se legyen kevesebb a Kovács család számára, mint az előző éveké volt! Folytassa sikerrel a stafétát a lánya, Terike és kisfia, Zsombor, akik külön-külön is szép eredmények boldog tulajdonosai lehettek 2016-ban.

Nagyné Bedő Ildikó
rendezvényszervező

JÁSZSÁGI FESTŐK
A „Festők lakomája”

Vágó Pálról a neves jász festőről – Jászapáti szülöttéről – nagyon sok könyv, szakmai cikk jelent meg. Ennek az első tanulmánynak a forrása a korabeli sajtó. 2016 júniusában a Szikra Galériában bemutatták a galéria tulajdonosa, Szikra István legújabb szerzeményét, a *Jászsági Juhász* című Vágó Pál képet. A kiállítás utáni beszélgetésen fogalmazódott meg Szikra úr kérése, ha Vágó Pálról találok olyan érdekes történetet, amely még nem jelent meg, vagy csak a festőművészetet szerető közönség szűk rétege ismeri, akkor írjak egy-vagy több cikket a Redemptio újságba. Jelenlegi terv alapján három cikk megírását tervezem, tisztelegve a nagy jász festő előtt.

Vágó Pál festőművészt – akit kortársai az ecset *Petőfijének* is neveztek, számos hazai és nemzetközi díjjal tüntettek ki. 1900-ban megkapta a francia Becsületrendet (Légion d’Honneur).

Ebben a cikkben a korabeli fővárosi sajtó híreire támaszkodva mutatom be Vágó Pál, a neves jász festő híres és emlékezetes köszöntő szavait. Ez akkor hangzott el amikor a képzőművészek Munkácsy Mihályt ünnepelték, akit mesterekén tisztelt.

Munkácsy ekkor már világhírű festő volt. Érezte a növekvő hazai megbecsülést és erősen foglalkoztatta a hazatérés gondolata. A festő géniusznak a fővárosban ekkor mutatták be a *Honfoglalás* című festményét. Nagy volt az érdeklődés nemcsak a fővárosiak, hanem a vidéki emberek részéről. Rendőrökkel kellett a rend fenntartásáról gondoskodni. A festményt 1891-ben az akkor épülő Országház számára rendelték meg a művésztől.

A Magyar Képzőművészek Egyesülete 1894. március 2-án a Rákóczi út 58. szám alatti híres szálloda nagytermében ünnepelte Munkácsy Mihályt. A korabeli sajtó a *Festők lakomája* néven emlegette ezt a neves összejövetelt. Helyszíne a Petánovits József vezette Hotel Metropol szálloda és kávéház volt. Ma is működik, és a Mercure szállodalánc tagja.

Munkácsy Mihály és feleségének nevezetes köszöntésén megjelent nagyon sok híres ember. Tisza Lajos gróf tárca nélküli miniszter, Bánffy Dezső báró, a képviselőház elnöke, Benczúr Gyula festőművész, Jókai Mór és Andrássy Tivadar gróf, a képzőművészeti társaság elnöke voltak a díszvendégek. A nagyon előkelő társaság között ott volt Csáky Albin kultuszminiszter, számos országgyűlési képviselő, neves színészek, kiváló műépítészek és Márkus József alpolgármester. Természetesen a köszöntők között ott volt a tanítvány Vágó Pál is.

A teremben a művész kollegák éljenzéssel fogadták a belépő Munkácsy házaspárt. „*A virágbokrétákkal és zsardiniérekkel diszitett hosszú asztalok mellett*” közel kétszázan foglaltak helyet. A negyedik fogásnál megkezdődött a tósztok hosszú sora. A köszöntést Zala György, a kor egyik legfoglalkoztatottabb szobrászművésze nyitotta meg, aki beszédét „*Éljen a király*” szavakkal zárta. Vágó Pál a tanítványok nevében a következő nevezetes szavakkal köszöntötte a mestert: „*Bárhol is járjon, dicsőség koronázza fennkölt ecsetjét, – majd beszédét így folytatta – Ha egyszer nagy alkotásaid közepette kimerülnél pályád izgalmaiban, jusson eszedbe a szent haza, hol legédesebben fognál pihenni honfiaid keblén, hol a nagy Duna habjai azt regélik, hogy a magyar elkésett onnan, hol kincseket osztogatták s csak egy darab szív jutott neki, de ezzel a szívvel szereti hazáját a magyar!*”

Vágó Pál önarcképe

Munkácsy Mihályt – az ünnepelt festőt - a beszéd „*a könnyekig megindította,*” és meghatódva szólt. Nagyon megérintette Vágó Pál tanítványának mély érzésű köszöntése és a következő szavakkal köszönte meg: „*Szeretetek és meleg lelkesedésetek hevével boldoggá tesztek. Sajnálom, hogy szónoki képességem nem engedi meg érzelmeimet kellőképp kifejezni, pedig csordultig telt szívem hálás kifejezésekkel. Csak egyszerű köszönetet mondok, s azt óhajtom, hogy az új egylet minél gyorsabban felvirágozzék. Éljen a magyar művészet.*”

A köszöntők között ott volt Jókai Mór is, aki Munkácsyban a jó barátot, a jó hazafit és a jó politikust éltette. „*Munkácsy áldozatot hozott* – mondta Jókai – *mikor nemzetünknek a honfoglalást megteremtette. Az ő Krisztusát megérti a világ minden népe, de azt, hogy a magyarok lóháton bejönnek a hazába és az idegen nemzetiségek hódolattal fogadják őket, azt más senki a világon nem érti, mint egyedül csak mi.*”

Vágó Pál nagyszerű társasági ember volt. Híres volt arról, hogy azzal szórakoztatta művészbarátait, hogy kiválóan tudta az állatok hangját utánozni.Oszlopos tagja volt a híres Pósa Lajos féle asztaltársaságnak – vagy, ahogy az akkori sajtó nevezte a „*Posalaiosok*” klubjának. Pósa a magyar gyermekirodalom első halhatatlana, kiváló dalszerzőként is ismert volt. Később versbe formálta Vágó Pál nevezetes köszöntő szavait.

„Ha egyszer oda jutnál, hogy a rideg
dicsőség nem elégíteni ki;
ha egyszer oda jutnál, hogy fájna
valami,
ha egyszer kimerülnél fényes pályád
izgalmában,
jusson eszedbe az a szent föld, ahol
először pillantottad meg a napvilágot;
jusson eszedbe, hogy sehol sem pihensz
meg oly édesen,
mint testvéred szerető kebelén, mint
szülőfölded szent göröngyei között.
Ez a nemzet az, mely tégedet
magáénak vall.
E nemzet fiának, nagy fiának lenni
nagyobb dicsőség és nagyobb feladat
mint más nemzetekének, mert
ezt a hazát nagyon kell szeretni.”

Természetesen a képzőművészek mellett az írók és a hírlapírók köre is

(folytatás a 24. oldalon)

(folytatás a 23. oldalról)
egy fényes lakomát rendezett Munkácsy mester tiszteletére. A korabeli sajtó arról is részletesen beszámolt – a Budapesti Hírlap cikke – kiemelve Pósa Lajos köszöntőjét, aki Vágó Pálnak a festők lakomáján Munkácsyhoz idézett nevezetes szavait emelte ki. *„Gyönyörű szavak ezek. Mintha a magyar nemzeti Genius hangja zendült volna meg annak a festőnek az ajkán."* Majd így folytatta: *„Jőj haza nagymester, de mennél előbb, élted legszebb korszakában. Dicsőséged a külföldön a tetőpontra hágott. Ha ez a magas dicsőség még fokozható: ezt csak itthon, szülőföldeden érheted el."*

Korabeli üdvözlőlapok
a Petánovits féle vendégfogadó nagyteréről és az épületről

Az ünneplések után Munkácsy Mihály és felesége 1894. március 16-án elutaztak Budapestről. Bécsbe mentek, egynapi tartózkodásra Pozsonyba és onnan egyenesen Párizsba tértek visszsza. Legközelebb 1896-ban tért vissza Budapestre, és részt vett a millenniumi ünnepségeken. Ekkor mutatták be a Krisztus-trilógia harmadik festményét az Ecce Homo-t.

Egyre romló idegállapota miatt először Baden-Badenbe, majd a Bonn melletti, endenichi szanatóriumba szállították. Soha többé nem tért már teljesen magához. 1900. május 1-jén halt meg. Halálának hírére gyászba borult az egész ország. Az országgyűlés, a főváros, – amelynek díszpolgárja volt – külön megemlékezett róla. Bonnból május 5-én indult a gyászvonat, amely május 6-án érkezett meg Budapestre. Hazaszállítása után a Műcsarnokban ravatalozták fel.

A temetését előkészítő országos bizottság úgy döntött, hogy a Magyar Képzőművészek Egyesület tagjaiból jelölik ki, akik a temetésen a gyászbeszédet mondják. A ravatalnál Jendrassik Jenő, míg a sírnál pedig az eredeti tervek szerint Vágó Pál fogja mondani a méltató beszédet. A rendező bizottság az utolsó pillanatban úgy döntött, hogy *„a sírnál Vágó Pál helyett Telepy Károly búcsúztatja el a nagy halottat a Képzőművészeti Társulat nevében"*. A döntés hátterét egyértelműen nem tudjuk, de nagy valószínűséggel Vágó Pált annyira mélyen érintette mesterének halála, hogy nem vállalta sírjánál a méltató beszédet.

Források:

Pesti Hírlap, 1894. március (16. évfolyam, 60-90. szám) 1894-03-03 / 62. szám
Budapesti Hírlap, 1894. március (14. évfolyam, 60-89. szám)1894-03-12 / 71. szám
Pesti Hírlap, 1894. március (16. évfolyam, 60-90. szám) 1894-03-16 / 75. szám
Vasárnapi Újság – 1894. 9. Tárcacikkek; napi érdekű közlemények. A szabadelvű nagygyűlés (képekkel) 158. oldal
Munkácsy Mihály Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Munk%C3%A1csy_Mih%C3%A1ly
Budapesti Hírlap, 1900. május (20. évfolyam, 119-148. szám) 1900-05-08 / 125. szám

Metykó Béla
helytörténeti kutató

Kulturális értékek Jász-Nagykun-Szolnok megyében Tudománynapi konferencia Abádszalókon

2016. november 4-én Abádszalók adott helyet a Jász-Nagykun-Szolnok megyei tudománynapi rendezvénynek. A Polgármesteri Hivatal nagytermében megjelent közönséget *Tóth Tibor* alpolgármester köszöntötte. A konferenciát megtisztelte jelenlétével a jászok regnáló kapitánya *Csikós Miklós,* és párja, *Tóth Zsuzsanna* asszony is. A levezető elnök szerepét *Kenyeres Sándorné* kulturális szakértő látta el, akinek bevezető szavaival kezdetét vette a tanácskozás.

Kenyeres Sándorné
a konferencia levezetője
Fotó: Bugyi Gábor

Elsőként *dr. Pásztor István* geográfus az idén 120 éves Abádszalókot mutatta be népességföldrajzi szempontból. Röviden ismertette a település fontosabb helytörténeti eseményeit, majd a népszámlálási adatokat elemezve a helyi és térségi demográfiai mutatókat tekintette át. Előadását az idegenforgalmi mutatók elemzésével zárta.

A második előadó *dr. Bathó Edit,* a Jász Múzeum igazgatója, a jászok legfőbb szimbólumáról, a legendás Jászkürt hagyományőrzésben betöltött szerepéről beszélt, szemléletes példák

ismertetésével. Bemutatta a kürt megjelenési formáit, jelzőkürt, méltóságjelvény szerepét, a körülötte kialakult régi és újkori szokásokat.

A következő előadó *dr. Örsi Julianna,* a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület elnöke nem tudott jelen lenni, ezért előadása felolvasásra került. Referátumában bemutatta, miként indult a rendszerváltást követően a Jászkunságban nagy múlttal rendelkező lovas bandériumok hagyományának feleleventése (egyenruhát, zászlót készíttettek, kapitányt választottak) és miként váltak országosan is ismertté, ezáltal szerepet kapva a térség imázs teremtésében.

Nagyné Bedő Ildikó rendezvényszervező rendkívül színes előadást tartott Túrkeve legnagyobb rendezvényéről, a Kevi Juhászfesztiválról. Szemléletes példákat hozva mutatta be, a szervezők hogyan töltötték meg egyre gazdagabb tartalommal a fesztivált – a régi hagyományokra építve – ezáltal egyre

A konferencia előadói: Nagyné Bedő Ildikó, Fodorné Hámori Ágnes, Hortiné dr. Bathó Edit, dr. Tóth Albert, dr. Rideg István
Fotó: Bugyi Gábor

több csoportot bevonva, az országos hírűvé vált rendezvény programjába. Az immár kétnapos ünnepség legfőbb célja, hogy egyszerre legyen jelen a múlt és a jelen, valamint a különböző korosztályú közösségek egységes kiszolgálása. (birkafőző, juhnyíró, pásztordal, szabadtéri játékok versenye, állatgondozással kapcsolatos szakmai programok, kézműves foglalkozások, kiállítások stb.)

A következő előadó, *dr. Herbály Katalin* főiskolai tanár nem tudott jelen lenni, ezért előadását Nagyné Bedő Ildikó olvasta fel. Egy kunmadarasi kutatótábor tanulságai kapcsán mutatta be a hagyományok szerepét a gazdaság és közösségfejlesztésben. Az előadó hangsúlyozta a gyakorlatorientált képzés fontosságát, mely által az egyetemisták a terepmunka során alapvető tudásra tehetnek szert, amit később fel tudnak használni gazdaság és közösségfejlesztő munkájukban, mely a vidék népességmegtartó erejének egyik alappillére.

Dr. Tóth Albert emeritus professzor előadásában az emberi tapasztalatokon és értékeken alapuló tájismeret fontosságát, illetve a témával foglalkozó klasszikusok munkáinak megismerését, valamint ezek ötvözését hangsúlyozta a Közép-Tisza völgyének vonatkozásában.

Szentpéteriné Lévai Mária művelődésszervező előadásában Kunhegyes épített, tárgyi és szellemi örökségét bemutatva (kunhímzés, vert csipke, legénybot, népi fafaragás, emlékművek) vázolta fel ezen értékek megőrzésének, továbbadásának szerepét, mely versenyképes munkahelyek létrehozását eredményezheti, és közösségépítő szerepe sem elhanyagolható. Ezért hozták létre a helyi kézműves mesterek a Kun Kézmű Szociális Szövetkezetet.

A következő előadó *Fodorné Hámori Ágnes* könyvtáros, aki Tiszafüred és környékének az ismeretterjesztés szempontjából meghatározó egyéniségeit (papok, pedagógusok, könyvtárosok) mutatta be. Ezek a kultúra közvetítő emberek mindennapi munkájukon túl, olyan plusz értéket hoztak létre a helyi közösségekben, melyek több évtizedre meghatározták a település életét. Pl. a tiszafüredi pap Ácz György értékes Historica Domusban rögzített adatai alapul szolgálhattak Tariczky Endre régészeti kutatásaihoz. Bartha Ferenc református kántortanító Gyümölcsészeti Egylete több évtizedre meghatározta a helyi gyümölcskultúrát. A kiváló helytörténészek munkái is alapvető forrásként szolgálnak a 21. századi kutatásokhoz. (pl. Antal Károly: Abádszalók földje, népe, kultúrája, Kőszegi János tiszaigarra vonatkozó könyvei stb.)

A konferencia záró előadásában *dr. Rideg István* irodalomtörténész mutatta be Körmendi Lajos újságíró életútját, akit a Nagykunság szellemi organizátorának nevezett. Sokoldalú egyéniségét, széleskörű műveltségét jelzi, hogy több műfajban is maradandót alkotott. Megjelentek bölcseleti, szülőföldet bemutató, szórakoztató írásai. A Berek című újsággal az irodalmat, művészetet, fürdőkultúrát népszerűsítette. Karcagon létrehozta a Barbaricum Könyvműhelyt, melyben 50 könyvet jelentetett meg, és 1998-ban és 1999-ben kijuttatta a frankfurti könyvvásárra. Barátaival egy új polgári szemlélet kialakításán fáradozott a Nagykunságban. Áldozatos munkáját lakhelye, Berekfürdő község 2011-ben posztumusz díszpolgári címmel ismerte el.

A tartalmas előadásokat néhány hozzászóló értékes kiegészítése zárta. A konferencián elhangzott előadásokat teljes terjedelmükben, a Jászkunság című évkönyv következő számában olvashatjuk. A rendezvényt egy finom ebéd követte, majd megtekintettük az országszerte – de mondhatni világszerte – ismert Babamúzeum és Faluházat. Az épületben számos 19. századi használati tárgy (bognár munkák, a kötélgyártás és csipkeverés eszközei, hímzett feliratos falvédők) egy berendezett tisztaszoba található. A múzeum legnagyobb részét a népviseletbe öltöztetett babák foglalják el. Steigauf Józsefné kutató, készítő, és gyűjtő munkájának eredményeként több mint 700 babán mutatja be a Kárpát-medence és a Föld országai jellegzetes viseletének hiteles, kicsinyített mását. A babák mérete lehetővé teszi, hogy stilizálás nélkül lehessen bemutatni a szabásvonalat és a díszítetést. A ruhák értékét növeli, hogy a készítő minden öltözetben felhasznált eredeti textíliákat is. A gyűjtemény évente bővül, készítője azt szeretné, ha minden magyar lakta település legjellegzetesebb viseletét bemutathatná a látogatóknak.

Kókai Magdolna
etnográfus

JÁSZ-KUN KÖZÉLETI ARCKÉPEK
Aki új életet adott a fának…

„A legnagyobb dolgok mind lent, a csöndben, a mélyben, a szótlan, alázatos odaadásban születnek."

Müller Péter

DÁVID SÁNDOR MESTEREMBERES BÜSZKESÉGE ÉS A HÁROMFELÉ VÁGOTT ALMA TANULSÁGA

Amikor felhívtam telefonon Dávid Sándort, a felesége, Erzsike volt csak otthon, így neki mondtam el, hogy az Arcképek következő „áldozata" a férje lenne. Azt mondta: nem lesz könnyű dolgom, meglepődne, ha négy mondatnál többet mondana, mert az ő kifejezőeszköze nem a szó. Majdnem igaza lett, mert beszélgetésünk alatt mindvégig éreztem – bár igen készséges volt –, legszívesebben „csöndben, szótlan, alázatos odaadásban" a fáival foglalkozna, és a családdal, a családjával, melyre éppen annyira büszke, mint alkotásaira.

Sok lokálpatriótával találkoztam már, de olyannal nem, mint Dávid Sándor, aki úgy tudta átadni a saját közössége, szülőhelye szeretetét gyermekeinek, hogy azok már most – bár más tájakra szólítja képzettségük, foglalkozásuk –, karrierjük kezdetén is arra készülnek, hogy Jászszentandráson fognak élni nyugdíjas korukban. Hogy ide jönnek haza, ha meg akarnak pihenni, ha nyugalomra, biztonságra van szükségük, és mindezt azzal az értékkel megtoldva élik át, amit a népi, ősi, szülői, nagyszülői hagyományokhoz való ragaszkodás jelent épületben, anyagban, tárgyakban és szellemi örökségben.

1942-ben, édesapja sebesülésének évében született a – Tadrában. Nem az Alsó-, a Felső-, a Járástanyán, nem a „faluban", hanem egy határszélre eső tanyán, ami inkább hasonlított egy aprócska faluhoz az összefüggő házsorok miatt, mint tanyára. Ha az út túloldalára hozza a gólya, akkor most Hevest kellene szülőhelyének vallania, de ő büszke a jászszentandrási gyökereire, ahol a homok és a kötöttebb talaj egyaránt próbára tette a lakosságot, de fel is készítette arra, hogy mindenből a legjobbat kell kihozniuk, mindenért erősen meg kell dolgozniuk, nem keseregni kell, hanem megtalálni a boldogulást, az értelmes életet, az alkotás örömét. Az élményekkel teli, mozgalmas gyermekkort, a fiús, mégis ártatlan, csibészes próbatételeket, a környék flórájának

Emlékoszlop Besenyőtelken

és faunájának felfedezését idézi számára a Tadra. Akkor még nem sejtette, hogy felnőttként, művésszé, alkotóvá érve, a vele azonos korú Kő Pál szobrászművésszel, aki a szomszédos Perespusztán élte gyermekéveit, közösen vállalkoznak majd Jászszentandrás értékeinek gyarapítására, egy köztéri szobor társművészként való megálmodására, megalkotására.

Nagyszülei közül az apai nagymamát említi meghatározónak, aki kemény, szigorú asszony volt, és szüksége is volt ezekre a tulajdonságokra, hogy három fiát becsülettel felnevelhesse. Az apa és két fiútestvére tőle, tőlük pedig az ő gyermekeik – így Dávid Sándor is – tanulták, örökölték azokat a tulajdonságokat, amikre ma is büszkék: az őszinteség igényére, az igazságszeretetre, a becsülettel végzett munka belső kényszerére, a szerénységre és tisztességre.

Az édesapja a második világháborúban súlyosan megsebesült, és ennek a sebesülésnek nyomait élete végéig viselte, emlékeztetve őt is és a családot is a háború testi és lelki pusztításaira. Minderről tudott a fiú, Sándor is, mert a fájdalmat eltitkolni nem lehetett, de ebből eredeztethetjük tiltakozását is mindenféle barbárság, pusztítás, az emberi lényegtől idegen tulajdonságok ellen. Egy másik esemény is mélyen bevéső dött zsigereibe, továbberősítve már meglévő igazságérzetét. A nagymama is áldozatául esett az 50-es évek padlássöprésének, s mivel nem tudta teljesíteni a beadási kvótát, a neve rákerült a falu háza, a tanácsháza előtti szégyentáblára. Minden valószínűség szerint nem egyedül az ő neve volt rajta, de a szégyen, a megalázás nagyon égette, így nem lehet azon csodálkozni még ma sem, hogy Dávid Sándor édesapja személyesen akart elégtételt venni, „bántod, szidod az anyámat" érzéssel egyszerűen szétrúgta a szégyentáblát. Aki akkor már élt, az tudja, nem volt veszélytelen ez a vállalkozás, a büntetés sem maradt el.

1956 jelentős dátum az életében, ekkor fejezte be az általános iskolát. Ma sem tudja megmagyarázni, miért is akart ő karosszérialakatos lenni, de – ma már tudjuk – szerencséjére, szerencsénkre, nem vették fel. Sokáig kereste a magyarázatot, a sikertelenség okait, talán az édesapja közelmúltbeli szégyentábla-megsemmisítő akciója volt az, talán nem, mindenesetre nem folytathatta tanulmányait szeptemberben az egyébként sok minden iránt érdeklődő, tehetséges fiú. A szerencse anatómiájával, a lehetőségmaximalizálás elvével komoly tudományok foglalkoznak, ez az elv itt is működött, vagyis az, hogy jókor volt jó helyen: a testvérét, az asztalosnak

tanulót többször meglátogatta a mesterénél. Ezzel a sorsa elrendeződött, keresztfélévvel 1957-ben megkezdte a tanulást: egyike lett azoknak, akit *rabul ejtett a fa illata.* Akkor még nem lehetett tudni, hogy abban a pillanatban egy élethivatás kezdődött el, egy kivételes karrier, amely sikereket és elismeréseket egyaránt hoz majd.

Már az első foglalkozásokon megfertőzte a frissen gyalult, fűrészelt fa tapintása, színe, erezettségének látványa, textúrája, máshoz nem hasonlítható illata. Szorgalmas volt, egyaránt szerette az elméleti és a gyakorlati órákat, s közben már szövögette terveit, amiben szerepelt a teremtés, az alkotás is. *„A mély elkötelezettség egy álom iránt nem jelent korlátokat és kényszert: felszabadít.*

Még egy bonyolult, kanyargós ösvény is elvezethet a célodhoz, ha egészen a végéig elmész." (Paulo Coelho) És Dávid Sándor követte álmát, végigment az úton, ami elég kanyargósnak minősült, de végül eljutott az általa egyre világosabban megfogalmazódott célhoz.

A szakmai fogások elsajátítása mellett aktívan részt vett a falu kulturális életében, tehetségesen szavalt, települését a járási, megyei, területi, sőt országos versenyeken is sikerrel képviselte. Máig büszke arra, hogy Barlay Gusztáv, akkor a Magyar Rádió főrendezője, a zsűri elnöke, egyetemi tanár is megdicsérte. Szívesen szavalt a legkülönfélébb szerzőktől, de három költő különös helyet foglalt el a szívében és a repertoárjában is. József Attila és Radnóti kiválasztását nem kell magyarázni, de a harmadik egy kevesek által ismert, ugyanakkor tehetséges, Erdélyben született, '56-os tevékenységéért elítélt, Gyulán élő alkotó, a kortárs Simonyi Imre volt. Máig szívesen mondja a verseit, 2016-ban a Jászok Egyesülete alapításának 25. évfordulójára rendezett budapesti bensőséges ünnepség résztvevőit is az ő Szomszédolás című versével köszöntötte. Fiatalkorában tagja volt a helyi színjátszó körnek is. Sokat tanult, főleg verseket olvasott, folyamatosan szélesítette általános műveltségét. A szakmunkás bizonyítvány megszerzése után, 1960-tól két év segédi munkakör következett, majd dolgozott építőipari szövetkezetben, s tett egy kitérőt a kádár szakma felé is, három éven át dolgozott az Egri Borforgalmi Vállalat kádár-csoportjában. Szívesen emlékszik vissza erre az időszakra is, sokat tanult a fáról, sokat kapott a munkatársaktól, szakmailag és emberileg is szerencsésnek tartja a váltást. Innen vonult be katonának Szolnokra, a Repülőtiszti Főiskolára 1962 májusában.

Házasságkötő terem részlete, Heves

Minden katonaviselt férfi életében fontos szerepet játszottak a katonaévek még békeidőszakban is. Így volt ez Dávid Sándor esetében is. Nagy, máshoz nem hasonlítható élmények érték, megtanulta a repülőgép-szerelés fortélyait, az aprólékosan és felelősséggel végzett munka precizitása a vérévé vált, az inkább lassan, de pontosan, megbízhatóan elve mindennapjai része lett. Nemcsak a munkában, hanem mindennapi tevékenységében is. Az otthonról hozott igazságérzete, fiatalkori lázongó makacssága nagy harcot vívott a katonai parancsrendszerrel, mégis szívesen emlékszik vissza ezekre az évekre. Itt ismerkedett meg a közismertté és egyben elismertté vált, később Jászai Mari-díjat kapott, (2012-ben elhunyt) színésszel, Hollósi, akkor még Weininger Fricivel. Mindketten rendszeres szereplői voltak az alakulat kulturális életének. A katonaságnál a sporttevékenysége is bővült. A korábbi tehetséges labdarúgó és kézilabdázó (Jámbor Lajos szentandrási kiváló tornatanár tanítványa), a megyei szpartakiádok állandó résztvevője és legtöbbször érmese itt ismerkedett meg a birkózással, ebben is szép eredményeket ért el.

A technikumi tanulmányainak köszönheti első fontos állását a hevesi Háziipari Szövetkezetnél, ahol nagyon jól érezte magát, s ahol a népművészet iránti érdeklődése is komolyabb megalapozást kapott. Fő feladata a faipari részleg irányítása mellett a népi kisbútorok tervezése volt.

Saját bevallása szerint kevés dátumra emlékszik, de azt pontosan tudja, hogy 1968 őszén, egy szép vasárnap délután egy szempillantás alatt megérezte: megtalálta azt a lányt, akivel le szeretné élni az életét. A francia nyelv coup de foudre-nak, villámcsapásnak nevezi azt az érzést, amit mi „meglátni és megszeretni" néven szoktunk emlegetni. Ez az egy pillanat elég volt ahhoz, hogy egy életre eldőljön a sorsa: megtalálta „a másik felét", azt, akivel teljessé lehet az élete. Azt mondja, minden mai fiatalnak elmondaná, példaként állítaná a felesége „karrierjét", akit közvetlenül a gimnáziumi tanulmányai után vett feleségül, férjhez menetele után megszülte gyermekeit, aztán kezdett a jászberényi tanítóképző, majd az egri főiskola, végül a pécsi egyetem megfelelő karain a felsőfokú tanulmányokhoz. Azt nem állítja, hogy ezzel a könnyebb utat választotta, de azt igen, hogy semmiről nem maradt le, s a korai karrierépítés helyett a család választása mindenért kárpótolja őket. Ma három tehetséges, jólelkű felnőtt gyermekük van, akik kapcsán a cikk címének harmadik tagja is érthetőbbé válik, de erről majd később.

1971-ben újabb változás állt be életében, átkerült a jászapáti szakmunkásképző intézetbe faipari elméleti-gyakorlati szaktanárnak. Ez a váltás azt is jelentette, hogy el kellett végeznie a műszaki tanári szakot, de ez nem jelentett gondot, tanulni mindig szeretett, illetve ez volt az, ami

(folytatás a 28. oldalon)

(folytatás a 27. oldalról)
folytonosan jelen volt az életében autodidakta módon is, meg a jó mesteremberek szorgalma, tisztessége és büszkesége. Ahogy ő fogalmazott: *„Ha a Jóisten adott valami talentumot, akkor azt nemcsak saját épülésemre kell használni, hanem felelősséggel át is kell adni.”* Ez vezette a tanításkor is, átadni a tudást mindazoknak, akik hajlandóak azt elfogadni. Hála Istennek, voltak olyanok.

Örömmel és lelkesen tanított, közben szabadidejében népi iparművészeti munkákat készített, zsűriztette azokat, és Pesten, a Váci utcai népművészeti boltban el is adta. Sokan megismerték így a munkáit, főleg külföldiek, de a hazai tehetősebb réteg is megkereste egyedi megrendelésekkel, székeket, asztalokat, szekrényeket, sublótokat, egyéb kisebb-nagyobb használati tárgyakat készített.

Faragott székek

A szívszerelem – ahogy említi – a restaurálás, a régi bútorok helyreállítása lett egy idő után a kedvenc időtöltése, hobbyja és megélhetési forrása. Sok előkészület, tanulás, kutatás előzi meg ilyenkor a munkát, de maga a munkafolyamat és a végeredmény mindenképpen megéri. Ezt soha nem lehet megunni – szerinte. Minden darab új és új rejtelem, találós kérdés, igazi titok, rejtély egészen addig, amíg rá nem jön a nyitjára. Aztán a felfedezés eufóriájában megkezdődik a szisztematikus munka, az évszázadokkal ezelőtti módszerek újrafelfedezése, alkalmazása, és a politúrozás, ami századik áttörlésre sem unalmas, mert a fa színe, „hangulata” minden mozdulat után változik, nemesedik, gazdagodik. Főleg külföldön, Bécsben, de itthon is restaurált barokk, biedermeier, szecessziós, reneszánsz bútorokat, vagy engedéllyel késztett régi bútorokról másolatokat pl. a szigligeti várba. Azt tartja igazán kihívásnak, amikor a fa új életet kezd élni. Bútorként, kopjafaként, szoborként, köztéri emlékműként vagy otthoni használati tárgyként. Ez az emberközeli anyag, *a fa,* amely árnyat adott, gyümölcsöt termett, *holtában is tovább él,* tovább szolgál, használ, Dávid Sándor kezének munkájaként új életre kel.

A rendszerváltás az ő életében is változást hozott. 1989-ben úgy döntött, otthagyja a tanítást, és szellemi szabadfoglalkozásúként főállásban kezd foglalkozni a korábbi hobbyjával, a népművészeti alkotások készítésével és restaurálással. Soha nem hirdette magát sem plakáton, sem újságban, röplapokon, nincs honlapja sem, a munkái tökéletessége, a megbízhatósága volt az alapja annak, hogy neve, tevékenysége szájról szájra terjedt, s egyre több megbízást kapott itthonról is és külföldről is. Főleg diplomaták, műgyűjtők, az egyedi alkotások iránt érdeklődők keresték és találták meg. A jó munkának nem kell cégér igazsága nála is bebizonyosodott, ma szinte az egész Kárpát-medencében vannak munkái, de Olaszországban, jelesül Rómában, Svájcban, Franciaországban, Belgiumban és a közeli Bécsben is büszkélkednek szerzeményeikkel a szerencsés megrendelői.

Alkotásainak mintái, motívumai autentikusak, tükrözik az évezredes magyar ősi motívumkincset, szimbolikát, sokszor konkrét jelentésük van. Sokan ezt ma már nem értik, kevesen vannak, akik beszélik az ősi, kicsit misztikus, szimbolikus nyelvet. A faragott, vésett, intarziával berakott tárgyakon megjelenített motívumok sokat elmesélnek az alkotó lelkületéről, érzéseiről, művészi elveiről is. Dávid Sándor készségesen meg is magyarázza e jelentéseket, lefordítja a képi nyelvet hangzóra, ha az érdeklődő úgy kívánja. A teljes magyar népművészet kincsestárát használja, de a harmóniáról soha nem feledkezik meg.

A használati tárgyakon kívül köztéri emlékoszlopai, emlékszobrai is vannak. Jászszentandrást különösen sok alkotással szépítette az elmúlt időszakban. Csak néhányat sorolunk itt fel: Kő Pállal közösen a Szent András-szobor (2007), valamint a Szent István kapu (2009). Az 1944-ben lelőtt angol-búr katonák emlékműve, amelyhez a fia – aki néprajzos és régész is egyben – szolgáltatta az alapos kutatással feltárt történelmi hitelességet. Nagy élmény volt az emlékmű felavatása, részt vett azon a település lakóin kívül az akkori honvédelmi miniszter, dr. Szekeres Imre, Mr. Greg Dorey angol nagykövet, a Dél-Afrikai Köztársaság nagykövetének első helyettese: Mr. SN Netshitenzhe, Adam Jowett angol katonai attasé, dr. Holló József, a Hadtörténeti Intézet igazgatója stb. A „zenei aláfestésről” a Szolnoki Helyőrség zenekara gondoskodott. Felemelő érzés volt számára, hogy emléket tudtak állítani 2009–ben azoknak az egyszerű pilótáknak, akiket Szolnok mellett lőttek le a 2. világháborúban. Szentandrás határáig el tudtak lavírozni, de itt lezuhantak, és életüket vesztették. Az avatás

ünnepi pillanatai után „jóakaróitól" kapott hideget, meleget, hogyan lehet az ellenségnek emléket állítani, de ő a maga csendes, de határozott módján azt mondta, a fiatal katonák nem tehettek semmiről, és nekünk is jólesik, ha elesettjeinkről, emlékeikről távol a hazától is gondoskodnak az ott lakók, miért ne tennénk meg ezt mi is. Ezt a vonalat folytatta akkor is, amikor a lengyel Jaworse településen az első világháborúban elesett magyar és lengyel katonák emlékére elkészítette a limanovai csata emlékoszlopát. A közelmúltban, 2016-ban állították fel. A győzelemben külön magyar büszkeség, hogy a német, osztrák és lengyel katonák mellett a magyar huszárok és a honvédek olyannyira példaértékű hősiességgel küzdöttek, hogy bátorságukkal joggal vívták ki a harcoló felek elismerését, tiszteletét. Köztük volt bizonyítottan több jászszentandrási fiatal is, közülük itt halt hősi halált Csuka József őrvezető, így helytörténeti jelentősége is volt az eseménynek. A fia, Áron könyvben állított emléket a 100 évvel ezelőtti háborús események helytörténeti vonatkozásainak. A kopjafa latin nyelvű felirata: *Cum Deo pro Patria 1914–1918,* amit a pajzs alakú díszítésen lehet olvasni, egyformán emlékeztet minden áldozatra, bármilyen nemzetiségű volt is. Hasonlóra készül a következő évben, akkor a Vajdaságban (Bajsa községben) kíván a Magyar Ház udvarán egy újabb kopjafát felállítani.

„A miszticizmust, a misztikus élményt nem lehet könyvekből megtanulni. Bármelyik misztikus hagyomány mélyebb megértése csak akkor lehetséges, ha az ember eltökéli, hogy maga is aktívan részt vesz a folyamatban." (Fritjof Capra ausztrál fizikus) Ebben az aktív folyamatban volt része Dávid Sándornak akkor, amikor elvállalta élete egyik legmeghatározóbb feladatát. Úgy érzi ma is, hogy nagy spirituális élmény volt számára, amikor felkérték a helyi Szent Kereszt felmagasztalása templom szembemisézős oltárának elkészítésére. Önmagában már az nagy élmény volt, hogy az Aba-Novák freskók közvetlen közelében dolgozhatott, de ennél többet adott ez a munka. Ahogy ő mondja, olyan napokat, heteket és élményeket élt át az oltár faragása közben, amikhez hasonlót még soha nem érzett. Mintha valaki, valamilyen láthatatlan erő vezette volna a kezét munka közben. Ez a transzcendens állapot a munka teljes ideje alatt elkísérte, talán ezért is lett annyira egyedi, szép, különleges ez az alkotása. A templom ereklyéjét is az oltárasztal aljába rejtette, biztonságos és méltó helyet kiépítve annak. Ahogy ő viccesen említi: *„munkája nagy becsben van tartva, minden misén megcsókolja a miséző pap…."*

Dávid Sándor jászkapitány, kezében a jászok kürtjével, Jászszentandrás, 2007

Készített kopjafát a budapesti Hadtörténeti Múzeum, a Szolnoki Repülőmúzeum számára, Bőcsre, de ő volt a tervezője, kivitelezője több település házasságkötő terme berendezésének: Heves, Zagyvarékas, Jánoshida, Jászszentandrás büszkélkedhet az alkotásaival. Még ma is megrendülve említi, mekkora hatással volt rá a magyar organikus (szerves) építészet máig legnagyobb alakjával való találkozása. A közös elem a legősibb építőanyag, a fa volt. Makovecz Imre Kossuth-díjas építésszel akkor találkozott, amikor az általa tervezett jászkiséri és jászapáti művelődési házakba a Mezey Gábor belsőépítész megálmodta tervek alapján a berendezéseket ő készíthette el. Utolsó munkáinak egyike a Besenyőtelek önkormányzata felkérésére készített emlékoszlop (2012), ami szakmailag is kihívást jelentett az összetett szimbólumrendszer miatt, aminek meg kellett felelnie. Egyszerre akartak mellette, előtte emlékezni két forradalomra, az 1848-as márciusi ifjakra és 1956 tragikusan szép napjaira. Az ősi magyar csónakformájú temetkezési emlékek sugallják a tragikus véget is, a mitikus turulmadár a hősiességet, a kopjafán elhelyezett két évszám pedig konkrétan meg is nevezi az eseményeket. Talán az ilyen megoldások miatt mondta már jóval korábban, még ifjú népi iparművész korszaka kezdetén Domanovszky György, a fafaragások értő ismerője, szakírója, hogy igazi őstehetség. Ez a tehetség az évek alatt nem kopott, inkább nőttön-nőtt.

Adni jó – vallja, sőt, csupa nagybetűvel ADNI JÓ, legalábbis szerinte. Ez vezette akkor is, amikor a Jászság két legkisebb településére - Jászágó (2010), Jászivány (2011) – részére ajándékba készített egy-egy emlékoszlopot. Nem hirtelen fellángolás és magamutogatás vezette ebben, hanem az a gyermekkora óta hordozott érzés, aminek átélése máig mélyen bevéződött személyiségébe. Történt egyszer, még kisgyermek korában, hogy a testvére, akit gyakran felkértek köszöntőversek elmondására a falu jeles személyiségeinek születés- és névnapján, egy ilyen alkalommal – ahová Sándor is elkísérte – köszönetképpen egy szép nagy piros almát kapott. Ő sóváran nézte az almát, hátha kap ő is, de a beléjük nevelt szemérem és tisztesség nem engedte kimondani a kérést, a vágyat, az óhajt. Hazafelé nem is esett szó köztük erről, de amint beléptek az ajtón, a bátyja elővett egy kést, és háromfelé vágta az almát. Mert hárman voltak testvérek. Akkor tapasztalta meg az adás-kapás igazi örömét, amiből egyre fontosabbá az adás vált a számára, de a testvéri szeretet lényegét is ekkor élte át érzelmi teljességben. A családi összetartás, a testvéri közösség is olyan érték, amit tudatosan adott át feleségével együtt az utódoknak, a gyermekeinek, akik számára a háromfelé vágott alma nem rejtélyes

(folytatás a 30. oldalon)

(folytatás a 29. oldalról)
példázat, hanem az életük szerves része. *„Ha gyenge a család, az ország is az”* – vallja. Az ő családja nagyon erős és példásan összetartó.

Szeretettel emlékezik meg volt tanárairól, szerencsésnek tartja magát, hogy kiváló tanáregyéniségek nevelték, akik közül Jámbor Lajoson kívül László Sanyi bácsit, a szentandrási legendát: Kunráth Sándort és az ipari iskolából két igazán gyermekközpontú igazgatót, Rózsavölgyi Pált és Szikszai Gábort említi meg a közösen vallott elveket megidézve: *„a gyereket nem kell direkt módon nevelni, a családnak van egy aurája, és ez a gyereknek elég.”* Dávid Sándort és családját nagy és erős aura veszi körül. Ez vonzza haza a fiatalokat, tartja össze a nagyszülőket, gyermekeket, unokákat. Számukra Jászszentandrás a világ közepe, a megtartó erő, az a köldökzsinór, ami ma is táplálja őket. És az apa, a nagyapa megszállottsága, szakmai tisztessége, megbízhatósága. Mert rájuk tényleg nagyon igaz Falus Márton szava: *„A múlt-ágba kapaszkodó leveleket nehezebben sodorja el a szél.”* Ezért teremt élő és éltető múltat maga köré azzal is, hogy igyekszik mindent átadni, továbbörökíteni utódainak, gyermekeinek, unokáinak. Hogy ők is továbbörökítsenek, ha eljön az ő idejük. Az eddigiekből az látszik, minden remény megvan arra, hogy ez így lesz.

Mindenkor a jó mester alaposságával és felelősségével nyúl az anyaghoz. Van, amikor a korábban megtervezett mintát figyelve választja ki a fát, fajtáját, minőségét, erezetét, s van, amikor a fa *„parancsol”*, az inspirálja alkotásra, a *„fa dönti el”*, mit érdemes belőle csinálni. Ez az az eset, amikor már benne van a fában az a minta, téma, forma, ami a fejében még csak alakulgat. Már látja benne a kész alkotást. Emiatt nem fordulhat elő vele az, ami másoknál kisebb-nagyobb alkotói válságot okozhat, hogy egy idő után a mindennapi munka már nem ad nekik sok újdonságot, rutinná, majd monotonná válik, elfogy a lendületük, odalesz a kedvük. Számára a szakmai elhivatottsága, megérdemelten kialakult büszkesége a leghatékonyabb motiváló erő, ami mindig továbblendíti, inspirálja új művek alkotására. Nem l'art pour l'art alkot. A célja minden esetben az, hogy értéket hozzon létre, hogy használjon, hogy harmóniát, örömet, melegséget adjon egy egyre inkább elszemélytelenedő, egyre hidegebb világban. Ahogy a házába is derűs meleget adó kemencéket épít.

Sokan Dávid Sándort közéleti emberként ismerik. Való igaz, hogy településén sokan ismerik, volt önkormányzati képviselő is, 25 éve feleségével és néhány, egyre fogyó munkatárssal szerkesztik közösen a falu hírmondóját, a Jász Szó című újságot. Egyik alapítója a Jász-Szó Alapítványnak, melynek keretein belül sok neves személyiséget, előadót és előadást hozott el a kis jász faluba, hogy csak néhányat említsünk közülük: járt itt Andrásfalvy Bertalan Széchenyi-díjas magyar néprajzkutató, egyetemi tanár és Jankovics Marcell filmrendező, dr. Dávid Tamás rákkutató többek között, illetve Gazda József író Erdélyből és legutóbb Dupka György GULÁG-kutató a Kárpátaljáról.

Amikor a jász települések, valamint a Jászok Egyesülete által szervezett Jász Világtalálkozó, és az ennek időközben részévé vált újkori jászkapitány-választás sora Jászszentandrásra ért, nem volt vitás az elöljárók és a lakosok között, ki érdemelné ki leginkább ezt a sok felelősséggel és elfoglaltsággal járó megtiszteltetést, csak Dávid Sándor számára nem volt ez egyértelmű. Ő már leszálló ágban érezte magát, nem is vágyott semmilyen szereplésre, hiszen – gondolata szerint – szerepelt már ő elégszer, mégis, amikor 2007-ben regnáló jászkapitány lett, feleségével, Erzsébet asszonnyal igyekezett értelmet és értéket bevinni ebbe a tevékenységbe is. Azt mondta: a József Attila-i gondolat járt folyton az eszében, miszerint *„Játszani is engedd szép, komoly fiadat!”*, s így is fogta fel, mint egy felnőtteknek való szép, komoly játékot. Megszervezte a Hármas kerületek kapitányainak találkozóját, kezdeményezésére minden jász és kun emeritus és regnáló kapitány elültette a maga magyarkőris-fáját, amelyek azóta szépen cseperednek, erősödnek, nőnek. Élik az első életüket…. Nagy nyereségnek tartja, hogy kapitányi minőségében nagyon sok értékes jász és kun emberrel ismerkedett meg, a közös gondolkodás új barátokkal tette gazdagabbá.

A kisplasztikáiban, a magyar néphagyományokban a fa az élet jelképe. Ez a magyarázata annak, hogy facsemeték adományozásával csatlakozott ahhoz a kezdeményezéshez, melynek keretében minden jászszentandrási újszülött tiszteletére, köszöntésére elültetnek egy-egy fát, amit aztán a család gondoz.

Az is megható eleme ennek az eseménynek, hogy az új „polgár” köszöntését összekötik a tavasz legmagasztosabb ünnepével, a március 15-i események megünneplésével. Így lesz a tavasz, a forradalmi események megünnepléséből családi ünnep is. Nagyon világosan látja, és látta, hogy *„A hagyomány nem a hamu őrzése, hanem a láng továbbadása.” (Morus Tamás)* Csak az élő, eleven, tiszta emberi kapcsolatokban hisz, távol áll tőle minden mesterkedés, ügyeskedés, hazugság, képmutatás.

Oktató-nevelő munkájáért kétszer kapott miniszteri dicséretet, művészeti munkásságát a Jász-Nagykun-Szolnok Megye Művészetéért díjjal ismerték el. A népi iparművész címet 1990-ben kapta.

Feladatairól, példamutatásáról emeritus kapitányként sem feledkezik meg. Dávid Sándor fogalom Jászszentandráson, de mérték, etalon is. Csak túl magas a mérce, kevesen tudják megközelíteni a teljesítményét. Meg megszállott is, amit szintén nehéz felvállalni. Ma már fehérhollóritkaságú az, aki nem magáért, hanem a közösségért dolgozik a jó értelemben vett *fanatikusság, elszántság, eltökéltség, fáradhatatlanság, elhivatottság, hajthatatlanság, állhatatosság, rendületlenség* minden jellemzőjével. Ez utóbbiak a szinonima szótár szerint a megszállott ember jellemzői. És így Dávid Sándoré (is).

Isten áldja érte!

Dr. Kalmár Pálné
nyugalmazott
középiskolai igazgató

Németh Gyula nyelvész, turkológusra emlékezünk halálának 40. évfordulója alkalmából

Kevés olyan nagy hatású alakja van a hazai turkológiának, mint a Karcagon, 1890. november 2-án született Németh Gyula, aki fél évszázadon át vezette az ELTE Török Filológiai Tanszékét, európai hírűvé tette a magyarországi turkológiát, de talán legnagyobb érdeme az volt, hogy kiváló tanítványokat nevelt, akik mesterük nyomdokaiba lépve, öregbítették a tudományt és városunk hírnevét is. Számos kitűnő tanulmányával hozzájárult a magyarság őstörténetére vonatkozó tudományos ismeretekhez. Nevéhez fűződik a ma egyetlen, ismert alán nyelvemlék, a jász szójegyzék megfejtése.

Bartha Júlia Hoppál Mihállyal (jobb szélen) és az Ankarai Egyetem kutatóival Németh Gyula karcagi szobra előtt
Fotó: I. Sz.

Németh Gyula Karcagon kezdett törökül tanulni, innen indult törökországi útjaira, 1907-ben Isztambulba, majd 1908-ban Aydinba. 1909-től az Eötvös Kollégium tagjaként a Budapesti Tudományegyetemen tanult olyan tudósokkal, mint Gombocz Zoltán, Munkácsi Bernát, Goldzicher Ignác és Vámbéry Ármin. 1911-14 között többször járt tanulmányúton Lipcsében, Kelben és Berlinben. A Budapesti Egyetemen 1915-ben habilitált, 1916-tól a Török Tanszék megbízott, majd rendes tanára lett. Törökországban majd' száz év múltán igen népszerű a neve, mert ő írta meg az első török leíró nyelvtant, s amikor Atatürk kezdeményezésére a törökök írásreformot hajtottak végre, az arab betűs írásról áttértek a latin betűkre, a mintát Németh Gyula adta.

1916-17-ben jelent meg a török nyelvtana, amely az arab írásos oszmántörök nyelv elsajátítására máig a legjobb kézikönyv. 1922-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező,1935-től rendes, majd 1941-46 között igazgatósági tagja volt. 1950-65 között az MTA Nyelvtudományi Intézetének igazgatója volt.

Tudományos értekezéseiben főleg a magyar nyelv török jövevényszavairól és a magyar őstörténet kérdéseiről írt. A legfontosabb, egyben legnagyobb lélegzetű műve, *A honfoglaló magyarság kialakulása* 1930-ban jelent meg. Ebben a művében a török törzsnévadás, a török törzsi rendszert és a nomád török államok kialakulási formáit vizsgálta, valamint bemutatta a török törzsek szerepét a magyar nép etnikumának kialakulásában.

Tudományos munkásságának egy másik fontos vonulata volt a nagyszentmiklósi kincs feliratainak vizsgálata. Véleménye szerint a feliratok egy kipcsak török nyelven, a *besenyő* nyelven írták.

Az 1930-as évektől az oszmán török nyelv kutatására helyezte a hangsúlyt, behatóan foglalkozott a bulgáriai török nyelvjárások tanulmányozásával, tájnyelvi szövegeket gyűjtött és adott ki, tisztázta a nyelvjárások felosztásának elvi problémáit. Számos tanulmányt szentelt annak a kérdésnek, hogy hol volt a törökség őshazája, mikor kezdődött a török népek vándorlása. Ezekre a kérdésekre nyelvészeti eszközökkel kereste a választ.

Igen foglalkoztatta az is, hogy vajon Attila hunjai törökül beszéltek-e, és hogy mi közük volt a magyaroknak a hunokhoz, mennyire megbízhatók a magyar krónikák azon állításai, hogy a magyarok a hunok utódai. Németh Gyula a kérdés négy kiváló szakértőjével, Ligeti Lajossal, Váczy Péterrel, Fettich Nándorral és Eckhardt Sándorral együtt egy, a nagyközönség számára is érthető összefoglaló műben, az 1940-ben megjelent, *Attila és hunjai* című kötetben kísérelte meg a válaszadást.Alapműveket tett le a tudomány asztalára.

Szülővárosával sohasem szűnt meg a kapcsolata, gyakran hazajárt Karcagra, ilyenkor jó barátja Gaál László (iranista, 20 éven át a karcagi gimnázium igazgatója) házában vendégeskedett. Németh Gyula, Gaál László és Györffy István volt a hazai keletkutatás motorja a 20. század első felében. Nekik köszönhető, hogy Karcag számos neves, főleg török kutatót láthatott vendégül, ilyen módon is bekerülve a tudománytörténetbe.

Németh Gyula professzor 86 évesen, 1976. dec. 12-én hunyt el. A karcagi Déli temetőben nyugszik, sírja a Nemzeti Sírkert része, 2006 óta védett.

Emlékét kegyelettel őrizzük.

Szülővárosa születésének 100. évfordulójára szobor állításával emlékezett, halálának 40. évfordulója tiszteletére pedig síremléket szeretett volna állítani. Györfi Sándor szobrászművész ajándékát, egy olyan emlékművet, amit Mándoky Kongur István is álmodott mestere tiszteletére. Azonban Németh Gyula unokái érthetetlen okból nem járultak hozzá az emlékmű állításához, így az, egy másik helyen, a *karcagi keletkutatók emlékére* létesített kegyhelyen lesz…

Dr. Bartha Júlia
turkológus, etnográfus

Igazgatók táblájának avatása Jászfényszarun

Bensőséges ünnepség keretében, nagy érdeklődés mellett, 2016. december 3-án, a jászfényszarui Nagyiskola emeleti előterében felavatásra került az Igazgatók Táblája. A FÉBE kezdeményezéséhez, illetve annak anyagi megvalósításához Jászfényszaru Város Önkormányzata, a Jászfényszaru Oktatásáért Alapítvány és a Jászfényszaruért Alapítvány is csatlakozott. Az ünnepség a Himnusz eléneklésével vette kezdetét.

Tóth Tibor bevezetőjében a következőket mondta: *„A Fényszaruiak Baráti Egyesülete, az általa alapított Jászfényszaruért Alapítvány vezetése, Szabó Imrefia Béla, a FÉBE oszlopos tagja másfél évtizede elhatározta, hogy emléket állít a „Nemzet napszámosainak, a településen a betűvetésre, olvasására, számolásra oktató és nevelő tanítóknak.”* 2002. május 1-jén a Város napján felavatásra került (az országban ilyen formában elsőként) a Tanítók Emlékműve. A volt, és az akkori igazgatók elültették a Tanítók fáját, a piramis tölgyet, amely az óta sokat nőt, terebélyesedett. Az emlékmű szakrális, megbecsült és tisztelt emlékhelyé vált. 2012. szeptember 1-jén a 10 éves évforduló kapcsán rendezett ünnepség keretében „a hallhatatlanok olvasókönyvébe” a korábbi 104 fő után 29 fő elhunyt tanító neve került bevésésre. Ezzel az ünnepséggel válik teljessé a tanítók, tanárok, igazgatók megbecsülése, nevük fennmaradása a következő századokra.

2002-ben és 2012-ben is az ünnepségek levezetését Cserháti Ágnes tanár, televíziós műsorvezető, a Jászfényszaruért Alapítvány kurátora, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem oktatója vállalta fel, és személyes varázsával emelte az ünnepség színvonalát. Cserháti Ágnes köszöntötte az ünnepség résztvevőit, vév szerint is említve Csikós Miklós regnáló Jászkapitányt és feleségét, Zsuzsanna asszonyt, Győriné dr. Czeglédi Márta polgármestert, dr. Voller Erika jegyző asszonyt, Jászfényszaru Város Önkormányzatának bizottsági elnökeit, tanácsosait, Szabó Imrefia Béla nyugalmazott tanárt, szobrászművészt, a város díszpolgárát, a Penczner Pál Jubileumi emlékérem alkotóját és Páldiné Pál Ilona tanárt, olimpikont Hatvanból, a Trió-Tv és a sajtó munkatársait, a diákokat képviselő Jávorcsik Csilla diákpolgármestert és helyettesét, Johancsik Zoltán 8. osztályos tanulókat. Megkülönböztetett tisztelettel köszöntötte Jászfényszaru község, nagyközség majd város általános iskolájában igazgatóként dolgozott tanítókat, tanárokat, özvegyeiket, gyermekeiket, illetve leszármazottjait. A körünkben megjelent aktív és nyugdíjas tanítókat, tanárokat, technikai dolgozókat és minden kedves jelenlévőt. Ezután felkérte a táblaavató ünnepi szónokot, a jászfényszarui születésű Nagy Károlyné Rékasi Erzsébetet a Hatvani IV. számú Általános Iskola nyugalmazott igazgatóját ünnepi beszédének megtartására.

Fotó: Dobák Viktor

Nagy Károlyné elmondta, hogy a Homok tanyai iskolában végezte az általános iskolát, a 7. és 8. osztályos tanulóként orosz órákra bejártak a benti iskolába. Jászfényszarun 1956-ban kezdte a tanítói pályáját, volt tanítói, tanárai kollégái lettek, segítették a tantestületbe való beilleszkedését. Nyolc tanév után Hatvanban folytatta a pedagógusi munkát. Név szerint Fónagy Sánor, Vastag Mária, Keresztesi József, Lantos Péter, Zsámboki Zoltán és Zsámboki Lászlóné igazgatókról beszélt, idézett fel emlékeket, akiket személyesen ismert, akikkel együtt tanított.

Ezután szólt igazgató munkájáról, és a vezetői tevékenység fontosságáról: *„Minden igazgatónak kötelessége gondoskodni arról, hogy a vezetése alá-tartozók jól érezzék magukat. Ez akkor valósulhat meg, ha az intézményvezető pozitív, rezonáns légkört teremt, amely mindenkit jobb teljesítmény elérésére ösztönöz. A közösség érzelmeit a vezető irányítja. Ha lelkesíti a beosztottakat, akkor a tantestület teljesítménye emelkedik, mindenki tudása és lénye legjavát adja, ha viszont elkeseríti őket, akkor aláássa a teljesítőképességüket. A tanárok az igazgatótól kapják intézményük alaphangulatát, még akkor is, ha keveset tartózkodik a tanári szobában. Viselkedése hatással van a közvetlen munkatársaira, ezáltal a tantestület egészének érzelmi életére. A tanárok az igazgatójuk érzelmi reakcióit tekintik leginkább mérvadónak, tehát a saját hangulatukat is ezekre alapozzák. Ha az intézményvezető képes érzelmileg támogatni a beosztottait, akkor célt és értelmet tud adni a közösség munkájának, amelyben mindenki fontosnak érezheti magát…”*

Az ünnepi beszédet követően Kovács Tímea, a IV. Béla Katolikus Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola tanára Ellen Nitt: Azt hittem című versét adta elő. Ezt követően Cserháti Ágnes bejelentette az Igazgatók táblájának leleplezését. Elmondta, hogy az 1699-es Pentz-féle összeírásból tudjuk, hogy Jászfényszarunak ekkor Pap Pál volt az iskolamestere. Az Egri Egyházmegyei levéltárban Tóth Tibor által végzett kutatás szerint, a korabeli iratokból megállapítható, hogy már a 18. századtól volt iskola a településen. Kezdetben egy, majd két tanító foglalkozott a tanítással. A kinevezési okmányokból nevük is fennmaradt az utókor számára. 1865-től már az egyházmegye évente könyv alakban kiadta településenként a tanítók neveit, ekkor már négy tanerős volt az iskola. Külön fiú és leány osztályok voltak, alkalmanként vegyes is előfordult a gyerek létszám miatt. Később a leány- és fiúiskola épületenként is elkülönült egymástól. 1868-ba megszületett Magyarország első népoktatási törvénye. Létrejött a hatosztályos elemi népiskola, elrendelték a tankötelezettséget. 6-12 éves korig népiskolába, 12-15 éves korig ismétlő elemibe jártak a diákok. 1940-től került bevezetésre a 8 osztályos népiskola. A Jászfényszarui Katolikus Iskola a Felső-jászsági tankerülethez tartozott. Az egyházmegyei kiadványban legelőször 1914/15-ös tanévben jelenik meg igazgató-tanítói titulus.

Győriné dr. Czeglédi Márta, a város

polgármestere, Nagy Józsefné Jászfényszaru az Oktatásért Alapítvány kuratórium elnöke, Tóth Tibor – a tábla felállítását szolgalmazó és kezdeményező – Fényszaruiak Baráti Egyesülete elnöke, Mészáros László, a Jászfényszaruért Alapítvány kuratóriumának elnöke, mint a tábla felállításának költségét biztosító jogi személyek képviselői leleplezték a jászfelsőszentgyörgyi Tóásó Tibor kőszobrász által készített Igazgatók tábláját.

A táblára 14 igazgató neve került bevésésre, az elmúlt 102 év alatt ők irányították a település iskoláját. Johancsik Zoltán diákpolgármester helyettes, a már elhunyt igazgatók emlékére meggyújtotta a leleplezett táblánál elhelyezett gyertyát.

Ezután Cserháti Ágnes néhány mondatban szólt a táblán szereplő igazgatókról:

Az ünnepség résztvevői *Fotó: Glonczi Rudolf*

Márkus János 1863-ban született, Pásztón kezdte a tanítói pályáját, 1890-től Jászfényszarun tanított. Itt alapított családot, leánya Mária létesítette a település első óvodáját, fia Ödön tanácsi tisztviselő volt. 1914-től 1926-ig nyugdíjazásáig volt igazgató-tanító. 1929-ben elhunyt, a családi sír a Szent Kereszt temetőben van.

Gusztin Mihály 1876-ban, 140 évvel ezelőtt született. Jászfényszarun az iskolaszék 1913-ben választotta meg tanítónak. Tíz éven át töltötte be az igazgató-tanító beosztást, 1936-ban nyugdíjba vonult. 1950-ben elhunyt, a sírja a Szent Kereszt temetőben megtalálható.

Tóth János 1890-ben született. Jászfényszarura 1913-ban kerül helyettes tanítónak, 1926-tól Márkus János megüresedett helyére megválasztották tanítónak és iskolaszéki jegyzőnek. 1936-tól igazgatói kinevezést kapott Jelentős szerepe volt a település kulturális, ismeretterjesztő és felnőtt épzés megszervezése területén. Ő biztosította az átmenetet a katolikus iskolából az állami iskolába. 1954-ben elhunyt, sírja a Szent Kereszt temetőben a kápolna jobb oldalán megtalálható.

Adamcsek Imre Egerben 1897-ben született. Mint demjéni lakost, 1917 júliusában választotta meg az iskolaszék tanítónak. Két ízben töltötte be az iskola igazgatója beosztást 1949 és 1951 között, majd 1957/58-as tanévben. 1958. augusztus 1-jén nyugdíjba vonult.

Fónagy Sándor Jászfényszarun született 1926. március 28-án. Kántor-tanítói képesítéssel 1946. szeptember 1-jétől a Vasút-tanyai iskolában kapott állást. Jászfényszarun 1951-től három tanéven át igazgató, majd igazgatónak Alattyánba helyezik. 1966-tól családjával hazaköltözik, igazgatóhelyettes, majd napközis nevelő, 1986-ban nyugdíjba vonul. 2006-ben elhunyt, sírja a Szent Imre temetőben van. Sándor fia képviselte a családot az ünnepségen.

Vastag Mária Szegeden 1911-ben született. Az iskolaszék 1938 januárjában választotta meg tanítónak. Az állami iskolává alakulása után igazgatóhelyettesnek nevezték ki. Az 1954/55-ös tanévben, mint igazgatóhelyettes, megbízott igazgató működött. Igazgatóhelyetteskén 1966-ban vonult nyugállományba.

Mészáros Ferenc Szegeden 1927-ben született. Szegeden 1953-ban magyar, történelem szakos középiskolai tanári diplomát kapott. A tanári pályát Szolnokon, a Repülőtiszti Akadémián kezdte. 1955-ben Jászfényszarura helyezték az általános iskola igazgatójának. Két év múlva visszahelyezték Szolnokra. 56 évesen, 1983-ban hunyt el, sírja a szolnoki Kőrösi úti Római Katolikus Temetőben van. Három tanévet felesége, néhai Bogdán Ágnes is Jászfényszarun tanított. Ferenc és Eszter gyermekei és két unokája jelen volt az ünnepségen.

Keresztesi József 1952-ben megszerezett tanítói képesítés követően Jásztelekre került, majd 1958 júliusától nyolc tanéven át Jászfényszarun igazgató. Sokat tett a cigány kisebbség vezetőinek közreműködésével az idősebb korosztály analfabetizmusának felszámolásáért, a dolgozók esti tagozatán a 8 általános iskola befejezéséért. 1972-ben megszerzett ének-zene tanári képesítést követően jelentős szerepet játszott a település zenei és ének kultúrájának alakításában. Nevéhez fűződik a népdalkör, a fúvószenekar, az iskolai énekkar, jelenleg a városi énekkar működése. Felesége, néhai Sebők Gizella tanítói pályáját településünkön töltötte. A tanár úr szeptemberben ünnepelte 85. születésnapját.

Lantos Péter a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 1958-ban magyar-történelem szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. Egyetlen munkahelye Jászfényszaru általános iskolája volt, ahol 44 éven át döntően történelmet tanított. 1966 augusztusától 8 éven át igazgatói beosztást töltött be. Vezetése alatt 1970-1972 között épült fel (a 8 tantermesnek indult) a 16 tantermes Nagyiskola, a mai ünnepség helyszíne. Ezt követően a tanítást választotta és tekintette igazi hívatásának. Sok tanítványával szeretette meg a történelmet. Jelentős levéltári kutató munka felhasználásával megírta Jászfényszaru történetét. Felesége, Gönczöl Terézia tanári munkássága is Jászfényszaruhoz kötődik, a biológia tantárgyat magas szinten tanította. Mind ketten ebben az évben töltötték be 80. életévüket.

Kiss László a pápai kistérségben lévő Vaszar községben született. A Pápai Állami Tanítóképzőben tanítói, a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán tanári diplomát szerzett. Kengyel községben töltött 17 év után, Jászfényszarun 1972-ben lett igazgató, az újiskola

(folytatás a 34. oldalon)

(folytatás a 33. oldalról)
kulcsát augusztus 31-én már ő vette át. 1980-ban, majd 1985-ben megválasztották a nagyközségi közös tanács elnökének. 1989 júniusában kérte a tanácselnöki funkcióból való felmentését, és munkáját kérésére az általános iskolában folytatta 1996 évi nyugdíjazásáig. Felesége, Rigó-Szántai Sarolta tanítóként vele érkezett, és nyugdíjazásáig itt dolgozott. Jászberényben aktív közéleti tevékenységet végez, Jászfényszaruval is tartják a kapcsolatot. December 9-én töltötte be 80. életévét. A házaspárt fia is elkísérte.

Zsámboki Zoltán 90 évvel ezelőtt, december 2-án született egy jászfényszarui iparos családban. A Budapesti Állami Pedagógiai Főiskolán szerezett matematika, fizika, kémia szakos általános iskolai diplomát. Néhány évi kitérő után feleségével, Bolvári Margittal 1958 szeptemberében haza kerültek. Szaktanárként, majd 1968-tól igazgatóhelyetteseként, 1980-tól nyolc tanéven át igazgatóként dolgozott nyugdíjazásáig. Igen aktív és eredményes közéleti munka is párosult tanári hivatásához. Négy cikluson keresztül volt tanácstag, tíz éven keresztül tanácselnök helyettes.1976-tól haláláig a Jászsági ÁFÉSZ igazgatóságának tagja, több, mint egy évtizedig a Nagyközségi Hazafias Népfront elnöke. 1994 évben hunyt el, sírja a helyi Szent Kereszt temetőben található. Felesége „mindenki Margit óvónője" és gyermekei az ünnepségen jelen voltak.

Zsámboki Lászlóné Jászfényszarun született. A jászberényi Lehel Vezér Gimnáziumban érettségizett, majd egyéves különbözeti vizsga és gyakorló év után 1960-ban tanítói oklevelet kapott. Egy munkahelyen dolgozott 36 tanévet. 1987-ig osztálytanító, 1987 szeptemberétől igazgatóhelyettes, 1988-ban pályázat útján igazgatónak választották. Intézményvezetői beosztását 1995 augusztusában történt nyugdíjazásáig töltötte be. Igazgatósága alatt 1992-ben indult be a speciális kétéves szakiskolai képzés. A tehetséggondozásra nagy figyelmet fordított. 13 évig volt úttörő csapatvezető, a diákok kulturális seregszemléken, úttörő-olimpiákon nagy sikerrel szerepeltek. Férje, Zsámboki László 37 éven át szintén az iskola tanára volt.

Szakali János Jászberényben született, középiskolai tanulmányát is ott végezete. 1978-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karán szerzett matematika, fizika szakos középiskolai tanári diplomát. Jászberényben, a Liska József Szakközépiskolában kezdett el tanítani. 1981 februárjában került Jászfényszarura szaktárgyait tanító tanárként. A település sport életébe gyorsan bekapcsolódott. Az egyesület vezetésében is tevékenyen részt vett. A település lakossága 1990-től folyamatosan megválasztotta a képviselő testület tagjai sorába, ahol különböző bizottsági elnöki tisztségeket is betöltött, illetve tölt be. Pályázat útján 1995. augusztus 1-jétől húsz éven át ellátta az intézményvezetői feladatokat.

Lovászné Török Magdolna, a Lehel Vezér Gimnáziumi érettségi után a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán szerezte tanítói diplomáját. 2009-ben közoktatási vezetőként diplomázott. 1987-ben a fényszarui iskolában állt munkába. 2005-ben igazgatóhelyettesi megbízást kapott, koordinálta a Kisiskola felújítását. 2006-tól ellátja a művészeti alapiskola vezetését is. Széleskörű társadalmi, közéleti tevékenységet folytat. 14 éve önkormányzati képviselő, bizottsági elnök. A FÉBE tisztségviselője, nyári gyermektáborok szervezője. Pályázat alapján 2015. augusztus 1-jével az Emberi Erőforrások minisztere kinevezte a helyi iskola igazgatójának. 2015. szeptember 1-jével az egri érsek, mint a IV. Béla Katolikus Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola igazgatóját megerősítette tisztségében.

A méltatások közben Jávorcsik Csilla diákpolgármester és Johancsik Zoltán diákpolgármester helyettes az elhunyt igazgatók tiszteletére az emléktáblánál elhelyezett vázába egy-egy szál fehérrózsát helyeztek el. Csikós Miklós jászkapitány és felesége az emléktáblánál tiszteletük jeléül koszorút helyeztek el.

Cserháti Ágnes záró gondolatában hangsúlyozta, hogy az időkorlát miatt egyes személyek elismeréseinek felsorolására nem volt lehetőség. Ismert, hogy Jászfényszaru lakossága, a mindenkori irányító testületek, az iskolák fennhatóságai elismerték, megbecsülték a tanítók, tanárok, igazgatók munkáját. A 2013-ban kiadott Elöljárók – Élenjárók című könyvben leírtak is ezt bizonyítják. Az utókor számára a tisztelet jeléül - talán az országban egyedül álló formában - Igazgatók táblájával kívánjuk megőrizni, megköszöni munkájukat, tevékenységüket.

Tóth Tibor,
a FÉBE elnöke

A Jász Lovas Bandérim 25 éves

2016. december 10-én este vidám, színes társaság gyülekezett Jászberényben a Honvéd Jász Kaszinó épületében. A Jász Lovas Bandérium Kulturális Egyesület tagjai tartották éves közgyűlésüket, mely egyúttal tisztújító, ugyanakkor az egyesület 25 éves fennállását ünneplő jubileumi közgyűlés is volt. Ennek megfelelően huszár egyenruhában, családtagjaikkal együtt ültek a fehér asztalok mellé az ünneplők. 25 évvel ezelőtt egyesületi formában, hivatalosan is megalakult, a korábban baráti társaságként működő kis csoport, az alapító **Bolla János** vezetésével, Szolnok megyében elsőként, de az országban is az elsők között, a következő tagokkal: **Bolla János, dr. Gondos Imre, Molnár János, Ugrin György, Csollák Lajos, Csollák Attila, Csollák Zsolt, Pesti Mihály, Bánáti Miklós, Dorók Nagy Sándor.**

Az alapítók közül mindössze ketten – Bolla János és Molnár János – maradtak 25 évig folyamatosan és jelenleg is tagjai az egyesületnek. Ők ketten voltak a csapat előző kapitányai, illetve az Egyesület elnökei is.

Az Egyesület összefogja mindazokat, akik készek önzetlenül tevékenykedni a Jászság lovas hagyományainak felkutatásában és újra élesztésében, a Jászkun Nádor Huszárok emlékének méltó ápolásában, a ló és a lovas sportok népszerűsítésében, a lótenyésztés felvirágoztatásában. 1991-es alakulásuk óta fiatalok több generációja ismerkedett meg a lóval való bánásmóddal, a lovaglással – különböző rendezvényeken nézőként – vagy huszár hagyományőrzőként a díszelgéseken, bemutatókon, felvonulásokon, történelmi lovas túrákon, csata imitációkon, a lovas huszár érzéssel, a hagyományokkal, a huszár virtussal.

A Jász Lovas Bandérium tagjai a Jász Világtalálkozóknak is elmaradhatatlan résztvevői, annak tradicionális színfoltjai, mint ahogyan sok más jászsági, jászberényi ünnepségnek is. Eljutottak az ország különböző vidékein tartott lovas rendezvényekre, a fővárosba, sőt számos külföldi bemutatkozással is öregbítették a Jászság, Jászberény hírnevét. A jász huszárok díszes egyenruhái, parádés felvonulásaik, virtussal teli

bemutatóik ma is ébren tartják a jászok hajdani katonáskodásai emlékezetét. A huszárok ma is emlékeztetnek mindenkit, hogy egy jász embert akkoriban csak huszár ezredbe sorozhattak.

Az egyesület mai taglétszáma 23 fő, melyből 20 fő volt jelen a közgyűlésen. A 25 év alatt összesen 64 fő létesített tagsági viszonyt, de még ennél is több azoknak a száma, akik segítőként vagy más módon – családtagként – kerültek kapcsolatba. Nehéz volna megmondani mennyi idős embert, vagy fiatalt érintett meg, vagy talált meg rajtuk keresztül a huszárság, a hazaszeretet, vagy a jász büszkeség szellemisége. Idekívánkozik Szemere Bertalan sokat mondó értékelése. *„Huszár – ha csak hallom e nevet, lelkem emelkedik édes érzéssel. A huszár örököse apáink lovaglásbeli ügyességének. Ha a huszár repül, a szél nem bír futni utána, sír és süvölt szégyenében. A huszár örököse apáink vitéz bátorságának. A huszár tíz ellenséget még kevesell, húsznak ellene vág, a félelmet nem ismeri, borral és dicsőséggel él, a halált párnának tekinti, melyben aludni fog, míg a feltámadás trombitája ismét felkölti…. A huszár egy gyönyörű virágszál, mely az elhunyt magyar hősök sírjából kelt ki. Óh, huszár, huszár, te vagy a magyar szemefénye. Az Isten téged ünnepnap teremtett.”*

A közgyűlésen Molnár Levente, az egyesület elnöke hö. őrnagy, a huszár csapat kapitánya köszöntötte a megjelenteket. Összegezte az elmúlt év egyesületi eseményeit, a 12. Nádor Huszárok hagyományát őrző csapat színes, sokrétű programjainak megvalósítását. Visszatekintett az utolsó öt esztendő, esetenként az alakulástól eltelt 25 esztendő eseményeire is, miközben a résztvevők kivetített képeken fotó- és videófelvételeken kísérhették figyelemmel az elmúlt időszakot. A beszámoló közvetlen hangvétele, a felvételekkel együtt szinte újra átélhetővé tették valamennyiünk számára az eseményeket, mely ezáltal is valódi közösségi élményként, kitűnő hangulat teremtőként még barátibbá, még családiasabbá tették a rendezvényt.

Sor került új tagok felvételére is, amelynél külön öröm volt, hogy a jelenlegi huszárok gyermekei közül is voltak „felvételizők”, akik a sikeres „próbaidő” letöltése után a közösség tagjaitól megerősítve válhatnak az egyesület tagjaivá a jövőben. Most is többen kérték, hogy tagjelöltek lehessenek a következő időszakban.

A tagság mai összetételében is több generáció együttműködése van jelen. Ez nagyon kedvező, különösen a hagyományok átadása szempontjából. Itt ugyanis nemcsak elméleti ismeretek megszerzéséről, hanem a 25 éves működés során kialakult gyakorlat és tapasztalatok átadásáról, és a szemlélet alakításáról is szó van.

Rendkívül érdekes volt, és hasznosnak bizonyult az a kezdeményezés, hogy az egyesület elnöke, Molnár Levente felkérésére minden tag elmondta elképzeléseit, viszonyulását, elvárását a csapat munkájához. Jó volt hallani, milyen elkötelezettek, és mindannyiuk számára milyen sokat jelent ez a közösség, a hagyomány ápolása, mennyire fontosnak tartják, hogy a jövőben is fennmaradjon, tovább éljen az Egyesület és az itt kialakult kölcsönös bizalom. Ez az Egyesület további fennmaradásának a biztosítéka.

Megtörtént a tisztújítás, a javaslatot a tagokkal történt elbeszélgetések alapján itt is támogatták.

Az egyesület elnökének továbbra is Molnár Levente hö. őrnagyot választottuk. Új vezetőségi tagok Kiss Gábor jászdózsai, Szabó Zoltán jászfelsőszentgyörgyi egyesületi tagok lettek. Kívánunk a munkájukhoz jó együttműködést, közös sikereket és jó egészséget.

Tegyenek meg minden tőlük telhetőt, hogy a jövőben is megmaradjon a jó csapatszellem, a megbecsülés, a kölcsönös tisztelet és egymás segítése, ez a jó alkotó közösség. Megköszöntük az eddigi vezetőségi tag Szabó István és Bátor Tibor eddigi munkáját. Ők saját kérésükre nem maradtak tovább tisztségben.

A Jász Lovas Bandérium jelenlegi csapata ***Fotó: I. Sz.***

A közgyűlés megerősítette, hogy továbbra is fontosnak tartják részt venni Jászberény város és a Jászság rendezvényein. Szeretnék tovább folytatni a huszár ruhák és felszereléseik felújítását, melyhez további külső segítség is szükséges.

A közgyűlés befejeztével, a közös vacsorát követően is jó hangulatban, huszár nóták éneklésével folytatódott, majd zárult az este. Többek között elhangzott a szinte mindenki által ismert nóta: *„Nincsen a világnak még olyan csodája, mint mikor a jászberényi huszár felül a lovára…”*

Bolla János emeritus jászkapitány,
az Egyesület alapítója,
hö. huszár őrnagy

Fodor István Ferenc: A jászsági oktatás végvárai

2016 végén jelent meg a jászjákóhalmi Fodor István Ferenc nyugalmazott polgármester és helytörténeti kutató – írói álnevén Durbints sógor – negyedik önálló kötete *A jászsági oktatás végvárai* címmel, a Jászsági Füzetek 53. köteteként.

Pócs János, a Jászság országgyűlési képviselője, – mint egykori tanyasi iskolás – a könyv előszavában Wass Albert író gondolatát idézi: *„Gyökerei nélkül elpusztul a növény. Gyökerei nélkül hogy maradhatna meg az ember."* Valóban az egykori hatalmas jászsági tanyavilág gyökerei a tanyasi iskolákig nyúlnak vissza, hiszen a lakosság nagy számban ide járt, és itt szerezte meg az élethez szükséges elengedhetetlen tudást.

A szép kivitelű kiadványt a szokott módon a jászberényi Artander Kft. és a Signal-Print Kft. nyomdai munkáját dicséri. A könyv címlapján a Jászjákóhalma Kapitányréti Iskoláról Lukácsi Istvánné Menyhárt Veronika által 1948-ban készített vízfestmény látható.

Fodor István Ferenc elsőként vállalkozott arra, hogy a teljesség igényével - egy-egy oldalpáron –, tömören bemutassa a Jászság tanyasi iskoláit. A szerző áttekinti a tanyasi oktatás korszakait, a kezdetektől a Klebelsberg Kunó kultuszminiszter nevével fémjelzett korszakon, majd az államosítások és a bezárások szomorú időszakát is. A könyv egyben szigorú leltár is, hiszen az 1870-től 2007-ig működő 55 iskola mind megtalálható benne. Munkájában minden egyes iskoláról kettő képet közöl, egy archív képet és egy napjainkban készültet. Néhány esetben viszont nem került elő régi fotó. Sajnos számos esetben megállapítható, hogy az egykor virágzó intézményeknek napjainkban már csak a hűlt helyét láthatjuk. A leírásban olvasható az iskola pontos neve, sőt még a földrajzi koordinátái is. Röviden bemutatja az egyes iskola előzményét, működését és az egykori épületek mostani sorsát is. Nagyon fontos, hogy az adott iskolában tanító pedagógusok neve és az esetleges további szakirodalom is olvasható.

A hiánypótló kötetet elsősorban azoknak ajánlom, akik ezen iskolákban tanultak, tanítottak, vagy megváltozott formájukban jártak környezetükben, és természetesen mindenkinek aki kedvet kapott az olvasásához. A könyv 3.000 ft-ért a Jász Múzeumban korlátozott számban megvásárolható.

Farkas Kristóf Vince
történész muzeológus

Alattyáni Átváltozók a Nemzeti Színházban

A darab szereplői és rendezője az alattyáni ősbemutatón. Balról jobbra: Vízi László, Molnárné Menyhárt Éva, Nagy Anita, Novotni Bernadett, Sülyi Szilvia, Vízi Lászlóné, Kovács Kristóf és Rigó József rendező Fotó: ifj. Pócs János

A Nemzeti Művelődési Intézet a Magyar Teátrumi Társaság szakmai mentorálásával 2015 őszén indította útjára a Pajtaszínház Programot az amatőr színjátszó mozgalom újjáélesztése céljából. A Pajtaszínházi Szemlének 2017. január 28-29-én második alkalommal adott otthont a Nemzeti Színház. A tizenkilenc megye legjobbjai között Jász-Nagykun-Szolnok megye képviseletében az alattyáni *Hetedhét Theátrum* színjátszó csoport tagjai léptek a világot jelentő deszkákra.

A méltán büszke alattyániak két autóbuszt megtöltő delegációjában Koczkás Gábor polgármester, Vass Lajos emeritus jászkapitány és felesége, Éva asszony, Borbás Ferenc jászkun főkapitány, valamint Hortiné dr. Bathó Edit múzeumigazgató is együtt izgult a fellépőkkel.

Az ismeretlen szerző „Átváltozók" című francia reneszánsz komédiájával közönségsikert aratott a társulat. Rigó József drámapedagógus rendező előzetes meghallgatások alapján választotta ki a darabot, így a szerepbéli karakterek és a színjátékosok egyénisége egymásra talált önfeledt szórakozást nyújtva.

A szakmai zsűri egyéniesített minősítése szerint: *„Egy vidám, humoros és egyben lenyűgöző előadás részesei lehettünk a Hetedhét társulat tolmácsolásában. Példaértékű jelenléttel és sugárzó színházszeretettel találkozhattunk.*

Erőben, egészségben gazdag további sikereket kívánunk a társulatnak.

A produkció méltán kerülhetett a Nemzeti Színház pajtaszínházi műsorára. Gratulálunk!!!"

Dr. Körei Nagy Katalin újságíró

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2017. április végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2017. március 31-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

* * *

Lapunk a Nemzeti Kulturális Alap miniszteri kerete, és a Jász Önkormányzatok Szövetsége támogatásával, valamint a személyi jövedelemadó 1%-nak felhasználásával jelenik meg.

Nemzeti Kulturális Alap

REDEMPTIO

A jász és kun települések honismereti lapja

Megjelenik kéthavonta

Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány

Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bugyi Gábor, Farkas Kristóf Vince, Kókai Magdolna

Előkészítési munkák: Bugyi Gábor

A kiadó és a szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./fax: 57/502-610
E-mail: jaszmuzeum@gmail.com
www.jaszmuzeum.hu

ISSN 1218-9553

Nyomdai munkák: ARTANDER Kft.
www.artander.hu